

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

ქრისტინე ქაფიანიძე

საზოგადოების პოლარიზაცია, როგორც პოპულიზმის ზრდის
განმაპირობებელი ფაქტორი: საქართველოს მაგალითი

პოლიტიკურ მეცნიერებათა სამაგისტრო პროგრამა

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია პოლიტიკის მეცნიერების
მაგისტრის ხარისხის მოსაპოვებლად

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: სალომე დუნდუა, ასოცირებული
პროფესორი

თანახელმძღვანელი: გიორგი მელიქიძე, პოლიტიკის მეცნიერების
დოქტორი

თბილისი, 2017

საზოგადოების პოლარიზაცია, როგორც პოპულიზმის ზრდის განმაპირობებელი ფაქტორი: საქართველოს მაგალითი

ანოტაცია

ნაშრომის მიზანია საზოგადოების სოციალური პოლარიზაციის კავშირის დადგენა პოპულიზმის ზრდასთან ქართულ პოლიტიკაში. ნაშრომში ხაზგასმულია, რომ რაც უფრო მკვეთრია საზოგადოების სოციალური პოლარიზაცია, მით უფრო იზრდება პოპულიზმის ზეგავლენის ხარისხი. ამ აზრის გასამყარებლად მოყვანილია სხვადასხვა მაგალითი ქართული და უცხოური გამოცდილებიდან. გარდა ამისა, ამ მოსაზრების აქტუალობას ხაზი გაუსვა, მსოფლიოში განვითარებულმა პოპულისტურმა მოძრაობებმა და ხელისუფლების სათავეში პოპულისტური ლიდერებისა თუ პარტიების მოსვლამ. ნაშრომში დასახული მიზნის მისაღწევად გამოყენებული თვისებრივი კვლევის მეთოდებთან ერთად შემთხვევის შესწავლის მეთოდი ოთხი ევროპული ქვეყნის მაგალითზე. ყველაზე მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს არსებული შედეგების შედარება ქართულ რეალობასთან.

ნაშრომის პირველ თავში მიმოხილულია პოპულიზმისა და საზოგადოების პოლარიზაციის შესახებ არსებული თეორიული საკითხები, ასევე ის კრიტერიუმები, რომლის მიხედვითაც სხვადასხვა მეცნიერი აყალიბებს განსხვავებულ ტიპოლოგიას პოპულიზმისა და საზოგადოების პოლარიზაციის შესახებ, განსხვავებული წყობილებისა და ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური მდგომარეობის მქონე სახელმწიფოებში. ამ მახასიათებლების გამოყოფა მნიშვნელოვანად აადვილებს ცნებების ოპერაციონალიზაციას. აღნიშნული თავის მთავარი კითხვები შეეხება ორი ცვლადის განსხვავებული განსაზღვრებების, ელემენტებისა და მახასიათებლების წარმოჩენას.

ნაშრომის მეორე თავში განხილულია საქართველოს სხვადასხვა ეტაპებზე არსებული პოპულისტური ლიდერების თანადროული ევროპული დემოკრატიების მაგალითი, წარმატებული პოპულისტური ლიდერებითა და პარტიებით. ამ თავის მთავარი მიგნება იმ მსგავსების წარმოჩენაა, რომელიც არსებობს განსხვავებული პერიოდის საქართველოსა და ევროპაში. ნაშრომის მესამე თავი კი, უშუალოდ

პოპულიზმისა და საზოგადოების სოციალური პოლარიზაციის რიგი ასპექტების საფუძველზე საქართველოს მაგალითის შესწავლას ეძღვნება.

რაც შეეხება მეოთხე თავს, აქ მეორე და მესამე თავზე დაყრდნობით შედარებულია და შეფასებული ქართული პოპულიზმისა და საზოგადოების პოლარიზაციის ურთიერთკავშირის განმასხვავებელი და მსგავსი ასპექტები სხვადასხვა პერიოდის ოთხ უმნიშვნელოვანეს ევროპულ სახელმწიფოსთან. გარდა ამისა, მეოთხე თავშია მოცემული ჩატარებული სიღრმისეული ინტერვიუებისა და ფოკუს ჯგუფების შედეგები. მთავარ მიგნებას წარმოადგენს ის, რომ საზოგადოების მკვეთრი სოციალური პოლარიზაცია შესაძლოა განაპირობებდეს არა სოციალურად კონფლიქტში მყოფი, არამედ პოლიტიკურად დაპირისპირებული ჯგუფების არსებობას, თუმცა სწორედ სოციალური პრობლემატიკაა მთავარი ფაქტორი პოპულიზმის ზრდაში. საბოლოოდ, ჩატარებული კვლევის საფუძველზე დასტურდება ნაშრომის დასაწყისში დასმული ჰიპოთეზა.

საკვანძო სიტყვები: პოპულიზმი, საზოგადოების სოციალური პოლარიზაცია, ლიდერობა, სოციალურად დაუცველი, ელიტა, ხალხი.

The Polarization of the Society as a Causing Factor for Growth of Populism: The Example of Georgia

Annotation

The main purpose of the work is to research the influence of social polarization of society in the growth of populism in Georgian politics. The work emphasizes that the sharper social polarization of the society is, the influence it has in case of rising role of populism. The examples about the Georgian and foreign experience strengthen the hypothesis of the paper. The significance of this assertion is underlined by the worldwide populist movements and the arrival of populist leaders or parties in power. In addition to the qualitative research methods used to

accomplish the purpose set in the work, is the method of the case study that is based on the example of four European countries. The most important task is to compare existing results with Georgian reality.

In the first chapter of the work is reviewed the existing theoretical issues about populism and social polarization of society, also in this work is reviewed the criteria and typologies about populism and social polarization of society, that is formulated by different scientists in different states and countries with different economic, social and political status. Allocation of these features makes operationalization of the concept much more easier. The main questions of this chapter refer to the different definitions of the two variables, the different elements and the characteristics that is shown in different author's works.

the second chapter of this paper includes, the examples of European democracies, the successful populist leaders and parties recognition in relation of contemporary analysis of Georgia at the different stages of the study. The third chapter of the thesis concern directly researching the example of Georgia. The main finding of this chapter is to represent the similarities that exist in a different period in Georgia and Europe.

As concerning the fourth chapter of this work, there are shown the differences and similarities between the Georgian populism and the polarization of the Georgian society, with the four most important European states in the different periods, based to the second and the third parts of the work.

In addition, there is the review of the results of the in-depth interviews and focus groups. The main finding is that the sharpen social polarization of society may become the main factor of the existene not only socially conflicting, but politically confrontational groups, but the social problem is the main factor in the growth of populism. Finally, because of the result of this research, the hypothesis put in the beginning of the thesis is confirmed.

Words of the Keys: Populism, Social Polarization of Society, Leadership, Social Vulnerable Group, Elite, People.

სარჩევი

შესავალი.....	6-17
I თავი: სამეცნიერო ლიტერატურა	
1.1. პოპულიზმის თეორიული ასპექტები.....	18
1.2. საზოგადოების პოლარიზაციის თეორიული ასპექტები.....	29
II თავი: ევროპული გამოცდილება	
2.1. პოლონეთი.....	34
2.2. ავსტრია.....	
2.3. საფრანგეთი.....	
2.4. უნგრეთი.....	
III თავი: ქართული გამოცდილება	
3.1. პოლიტიკური პოლარიზაციის გავლენა პოპულიზმზე საქართველოში.....	39
3.2. პოპულიზმი და საზოგადოების სოციალური პოლარიზაცია საქართველოში.....	42
3.3. სოციალურად დაუცველ ფენებზე პოპულიზმის ზეგავლენა საქართველოში.....	
3.4. პოლიტიკური პარტიები საარჩევნო პერიოდში და პოპულიზმის გამოყენების ხარისხი.....	
დასკვნა.....	
გამოყენებული ლიტერატურა	45

შესავალი

თემის იდეა/აქტუალურობა

დემოკრატიული სახელმწიფოს თანმდევ ელემენტად და ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნაწილად მიიჩნევა პოპულიზმი, თუმცა, იგი როგორც მოვლენა არსებობს განსხვავებული მმართველობის სახელმწიფოებში, შესაბამისად, განსხვავებულია მისი მახასიათებლები და გამოხატვის საშუალებები. მსოფლიოს უმრავლესი ქვეყნის მსგავსად, საქართველოსთვისაც დამახასიათებელია პოპულიზმის არსებობა. ზოგადად პოპულიზმისთვის პრიორიტეტულია ხალხის ნება, რის გამოც დემოკრატიული პროცესების უმნიშვნელოვანეს ქვაკუთხედად მიიჩნევა, თუმცა პოპულიზმის უარყოფითი მხარე პოლიტიკაში საკუთარი მიზნების განსახორციელებლად ფართო მასებისადმი აპელირება და რიგი პრობლემების ადვილად გადაჭრის შესახებ რწმენის გაღვივებაა. განსაკუთრებული საფრთხე ამ მხრივ ემუქრება ქვეყანას გარდამავალ პერიოდში, მაშინ, როდესაც დემოკრატიზაციის პროცესში ჯერ კიდევ სუსტია დემოკრატიული ინსტიტუტები და შესაძლოა საზოგადოების უმრავლესობის ინტერესები გამოყენებულ იქნას პიროვნული სარგებლის მიღებისა და ზრდის შესაძლებლობისათვის. ნაშრომში საქართველოში არსებული პოპულიზმი ევროპულ გამოცდილებაზე დაყრდნობითაა შესწავლილი, ვინაიდან ქვეყნის დამოუკიდებლობის აღდგენის დღიდან საქართველო ევროპული საზოგადოების წევრად მიიჩნევა თავს, აღიარებს მათ ღირებულებებსა და სურს საერთო მომავალი დემოკრატიულ ევროპასთან. ქართული პოპულიზმის ეტაპების და მახასიათებლების სწორად აღსაქმელად, ნაშრომში განხილულია თანადროული პერიოდის სხვადასხვა ევროპული ქვეყანა, კერძოდ კი პოლონეთი, ავსტრია, საფრანგეთი და უნგრეთი, რომელთა ისტორიასა და პოლიტიკაში პოპულისტ ლიდერებს დიდი წვლილი მიუძღვის საქართველოში მოღვაწე პოპულისტ ლიდერთა თანადროულად. მათი შერჩევა და განხილვა საქართველოს მაგალითის გასაანალიზებლად, გამოიწვია ერთის მხრივ მათმა წევრობამ ევროპულ კავშირში, ვინაიდან საქართველოსათვის სწორედ ეს გზა არის მნიშვნელოვანი, მეორეს მხრივ კი პოლიტიკურ ლიდერთა საერთო ისტორიულ ფონზე საქმიანობა მათს გადაწყვეტილებებს, პოპულიზმსა და ქმედებებს ამსგავსებს

ერთმანეთს. გამომდინარე პოპულიზმის ბუნებიდან, მისი საფრთხე იზრდება საზოგადოებაში, სადაც არ არსებობს ძლიერი საშუალო კლასი, რომელიც იზრუნებს, რომ დემოკრატიის სუსტი მხარე, გამოავლინოს და აღასრულოს უმრავლესობის ნება, არ გამოიყენონ პირადი და ერთეულების კეთილდღეობისათვის. პოპულიზმის პოლიტიკაში ზრდას ხელს უწყობს ანტაგონისტურად განწყობილი ჯგუფების არსებობა, უთანასწორობა და დაყოფა სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური კუთხით. მკვეთრი დაპირისპირება ჰეტეროგენულ ჯგუფებს შორის საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვან პრობლემებზე ხშირად გამხდარა პოპულისტი ლიდერების წარმატების საწინდარი. მკვეთრად დიფერენცირებულ საზოგადოებას პოლარიზებული საზოგადოება შეგვიძლია ვუწოდოთ, როდესაც სხვადასხვა მიზანზე ორიენტირებული ადამიანები, ჯგუფური აზროვნების შედეგად უპირისპირდებიან ერთმანეთს. მაგალითად, კრიზისის პირობებში თუ მთავრობა არ შესთავაზებს საზოგადოების შესაბამის ჯგუფებს პრობლემის გადაწყვეტის მარტივ გზას, გამოჩნდება ალტერნატიული ძალა, რომელიც დააიმედებს მოსახლეობას მათი პრობლემების გადაწყვეტაში. ამ მხრივ აღსანიშნავია 2003 წლის ვარდების რევოლუცია, რომლის ნიადაგიც საზოგადოების სხვადასხვა ნაწილების სოციალური და ეკონომიკური თუ პოლიტიკური პრობლემების ფონზე მზადდებოდა, რომელმაც საზოგადოება ცვლილებების აუცილებლობაში დაარწმუნა და ჩაუსახა იმედი უკეთესი მომავლისა. დამოუკიდებელი საქართველოს არსებობის მანძილზე ჩატარებულ ყველა არჩევნებში ასაკოვანი მოსახლეობის სეგმენტი თითქმის ყველა პარტიისათვის მნიშვნელოვან სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენს. მათ პენსიებზე აპელირება კი პოპულიზმის გამოვლინების უმაღლეს ხარისხს წარმოადგენს

პოპულიზმის ხარისხისა და ზეგავლენის ზრდას პოლიტიკაში, ხშირად განაპირობებს კრიზისული სიტუაციების პერიოდში წარმოქმნილი სოციალური უკმაყოფილება და რიგ შემთხვევებში, კონკრეტული პრობლემების ირგვლივ გაერთიანებული საზოგადოების სურვილი, არსებული საკითხის მარტივად გადაჭრისა. ამის კარგი მაგალითია, 2015 წლის 13 ივნისის წყალდიდობა ვერეს ხეობაში, რომელმაც მრავალი ოჯახი უძრავ-მოდრავი ქონების გარეშე დატოვა, შესაბამისად კი, ეკონომიკურად დააზიანა. მთავრობამ მრავალი მათგანი დააკმაყოფილა, თუმცა ბევრი კვლავაც დაპირების შესრულების მოლოდინშია.

მსგავსი კრიზისული სიტუაცია და საზოგადოების ან მისი რაღაც ნაწილის გაყოფა ორ ან მეტ დაპირისპირებულ ჯგუფად განაპირობებს საზოგადოების პოლარიზაციას, რომელიც პირდაპირ კავშირშია პოპულიზმის ზრდასთან პოლიტიკურ პროცესში. შეუსრულებელმა დაპირებამ, 2016 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ, განახლებული მთავრობისათვის ნდობის გამოცხადების პროცესულურ ნაწილში ცხარე კრიტიკა წარმოიშვა იმდროინდელი ოპოზიციური პარტიის მხრიდან. რეალურად გადაუწყვეტელი პრობლემა გახდა მოწინააღმდეგისათვის კარგი სპეკულირების საშუალება. New York Times-ში გამოქვეყნდა სტატია პოლარიზაციის შესახებ ამერიკულ საზოგადოებაში(Cohn,N.,12.06.2014).იგი ამერიკულ საზოგადოებას პოლიტიკური პოლარიზაციის მხრივ ყოფდა კონსერვატიულ და ლიბერალურ ფრთად და შესაბამისად, ასახავდა ამ კლასიფიკაციაზე დაფუძნებული კვლევის შედეგებს, რომელიც მოიცავდა პოლარიზებული საზოგადოების სოციალურ და ეკონომიკურ მდგომარეობას, კულტურულსა და რელიგიურ მიკუთვნებულობას. საზოგადოების ამ განსხვავებული ჯგუფების შეხედულებები მკვეთრად განსხვავდება ცხოვრებისა და საქმიანობის ყველა ასპექტში.

საკითხი სულ უფრო აქტუალური ხდება, რაც იზრდება ადამიანების უფლებები პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური საკითხების გადაწყვეტის პროცესში, ეს დემოკრატიის მნიშვნელოვანი ინდიკატორი და შედეგია ისევე, როგორც პოპულიზმია მისი მნიშვნელოვანი ნაწილი, თუმცა როგორც უმეტესად განიხილავენ, ნეგატიური ასპექტი. დღესდღეობით, პოპულიზმი მსოფლიოს მრავალი ქვეყნისათვის თავისტკივილად იქცა, განურჩევლად სახელმწიფოებრივი წყობილებისა, მიზეზი კი პოპულიზმისადმი უარყოფითი კონტექსტი გახდა. ბევრისათვის პოპულიზმი ხალხის მმართველობის ბრბოს მმართველობად გადაქცევასთან ასოცირდება. ბევრის შეხედულებით კი პოპულიზმი პოლიტიკური ელიტის მიერ მოსახლეობისათვის პოპულარული იდეების მეშვეობით მხარდაჭერის მოპოვების საშუალებაა. საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ, უმრავლესობის სურვილის აღსრულება, მაშინდელმა ქარიზმატულმა ლიდერმა, ზვიად გამსახურდიამ, ითავა, თუმცა ვერ შეძლო საზოგადოების უმრავლესობის იმედების გამართლება, რამაც სამხედრო ძალების გააქტიურება და საბოლოო ჯამში, მისი ხელისუფლების დამხობა გამოიწვია. შემდგომ პერიოდებშიც, ეს ტენდენცია

გრძელდებოდა. ხალხს გაუცრუვდა იმედები მმართველი ძალების მიმართ, აწუხებდა ერთეულების პრივილეგირებული მდგომარეობა, სოციალური და ეკონომიკური პრობლემები, უთანასწორობა და ღრმა უფსკრული მდიდარ უმცირესობასა და ღარიბ უმრავლესობას შორის. ეს ფაქტორები ხელს უშლიდა მოსახლეობის ჩართულობას დემოკრატიულ პროცესებში, რის გამოც ისინი ქარიზმატულ ლიდერთა პოპულისტური გამოსვლების ზეგავლენის ქვეშ ექცეოდნენ. ფონდ „ღია საზოგადოება-საქართველო“-ს მიერ ჩატარებულ 2011 წლის კვლევას თუ მოვიშველიებთ ადგილობრივ თვითმმართველობებში მოსახლეობის ჩართულობის დონის გასარკვევად, მარტივად დავასკვნით, რომ მოქალაქეთა მონაწილეობა თვითმმართველობის საკითხებსა და ბიუჯეტის შემუშავების პროცესში საკმაოდ დაბალია: თბილისი -3 %; სოფლები- 10% და ა.შ. მოსახლეობის ნიჰილიზმის მიზეზი, ერთის მხრივ, შესაძლოა ის ღრმა სოციო-ეკონომიკური პრობლემები იყოს, რითიც ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობა იტანჯება და მეორეს მხრივ, ის იმედგაცრუება და უნდობლობა, რომელიც დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ კი არ დაითრგუნა, არამედ სულ უფრო გაძლიერდა. საზოგადოებისათვის პრიორიტეტულ საკითხთა ნუსხაში კვლავ სოციალური და ეკონომიკური პრობლემები და მათგან გამოწვეული უთანასწორობაა, რომლის აღმოფხვრაც მხოლოდ მათივე აქტიური მონაწილეობითაა შესაძლებელი პოლიტიკურ პროცესში, თუმცა მოსახლეობის ჩაურევლობა რიგი მნიშვნელოვანი პოლიტიკური პრობლემისა თუ საკითხის გადაწყვეტის პროცესში, ხელ-ფეხს უხსნის დაინტერესებულ პოლიტიკურ ძალებს განახორციელონ პოლიტიკა, რომელიც ერთეულების კეთილდღეობისაკენ იქნება მიმართული.

ნაშრომის მიზანი:

ნაშრომის მიზანია საზოგადოების სოციალურპოლარიზაციასა და პოპულისტური პოლიტიკის როლის ზრდას შორის ურთიერთკავშირის კვლევა საქართველოს მაგალითზე. მუდმივიდაყოფა „ჩვენ“-ად და „მათ“-ად საზოგადოების პოლარიზაციის ასახვას წარმოადგენს, რომელიც განპირობებულია საზოგადოების სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური და კულტურული მდგომარეობით. ხშირმა და მკვეთრმა საზოგადოების პოლარიზაციამ, ხელი შეუწყო პოპულისტური

პარტიების რაოდენობის ზრდას არა მხოლოდევროპის მასშტაბით, არამედ მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში მიუხედავად სახელმწიფო მმართველობის ფორმისა. აღსანიშნავია, პოლიტიკური და ისტორიული ფონი, რომელიც ხშირ შემთხვევაში განმსაზღვრელი ფაქტორია პოლარიზაციისა და პოპულიზმის მაღალი დონისა, შესაბამისად კი მათი მახასიათებლების ჩამოყალიბებისათვის სხვადასხვა ქვეყანაში. პოპულისტური პარტიები პოლარიზებულ საზოგადოებას სთავაზობენ რიგ პრობლემათა მარტივად გადაწყვეტის გზას, თუმცა უფრო ხშირად ეს გზა გაურკვეველია და პოპულისტი ლიდერებიც არა ხალხის ინტერესებიდან, არამედ საკუთარი სარგებლიდან გამომდინარე მოქმედებენ, თუმცა რომ არა ხალხის ნება და მხარდაჭერა, პოპულისტი ლიდერები მმართველ წრეებში ვერ მოხვდებოდნენ. პოპულისტური პარტიები იდეოლოგიისა და მიზნის მიხედვით შეიძლება მემარჯვენე და მემარცხენე ბლოკში გაერთიანდნენ, ხოლო თითოეულის სიმძლავრე ქვეყანაში ისეთ ფაქტორებზეა დამოკიდებული, როგორებიცაა მმართველი პარტიების იდეოლოგია და მიზანი, საზოგადოების მნიშვნელოვან პრობლემათა ნუსხა, რომელიც შესაძლოა მკვეთრად განსხვავებული იყოს ქვეყნის ისტორიის, კულტურის, სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე.

ამოცანები:

ნაშრომის მიზნიდან გამომდინარე, კვლევის ძირითადი ამოცანებია:

1. პოპულიზმისა და საზოგადოების სოციალური პოლარიზაციის ურთიერთკავშირის შესწავლა, ევროპული ქვეყნების, კერძოდ კი, პოლონეთის, ავსტრიის, საფრანგეთისა და უნგრეთის გამოცდილების საფუძველზე. შემდგომ კი, შედარებითი ანალიზის მეთოდით საქართველოში არსებულ მდგომარეობასთან შედარება. საქართველოს, ზემოთ აღნიშნულ ქვეყნებთან, აერთიანებს დემოკრატიული, კეთილდღეობის სახელმწიფოს შექმნის სურვილი, რომელიც საზოგადოების უმრავლესობის შეხედულებით, ევროპულ კაშირთან შეერთებით თუ მიიღწევა. საქართველოში არსებული პოპულიზმისა და საზოგადოების სოციალური პოლარიზაციის ურთიერთკავშირის შესწავლისა და შედარების განმაპირობებელი ამ ქვეყნების მაგალითთან, არის ერთის მხრივ, მათ მიერ ევროკავშირის წევრობა,

შესაბამისად კი, ევროპული ღირებულებების აღიარება და პატივისცემა, მეორეს მხრივ კი საქართველოს სურვილი ევროპულ კავშირთან ინტეგრაციისა, რაც მათ ევროპულ მომავალს უსვამს ხაზს.

2. პოლიტიკაში პოპულიზმის გამოყენების დონის შესწავლა საქართველოს მაგალითზე. იგი გაიზომება პარტიათა მიერ პოპულისტური და ხალხის უმრავლესობისათვის მისაღები დაპირებების რაოდენობისა და პოპულარობის გაზომვით საზოგადოების უმრავლესობაზე, სოციალური პოლარიზების დონისა და სპეციფიკის გათვალისწინებით.

საკვლევი კითხვა:

კვლევის მიზანია საზოგადოების პოლარიზაციისა და პოპულისტური პოლიტიკის ურთიერთკავშირის დადგენა და ანალიზი, აქედან გამომდინარე ნაშრომის მთავარი საკვლევი კითხვაა:

1. როგორ ურთიერთკავშირშია სოციალური და პოლიტიკური პოლარიზაცია პოპულისტურ პოლიტიკასთან?

ჰიპოთეზა:

რაც შეეხება ჰიპოთეზას, ის გამომდინარეობს ნაშრომის მთავარი საკვლევი შეკითხვიდან და წარმოდგება შემდეგნაირად: რაც უფრო მაღალია საზოგადოების სოციალური პოლარიზაცია, მით უფრო წარმატებულია პოპულისტური პოლიტიკა. საზოგადოების სოციალურ პოლარიზაციას თან ახლავს პოლიტიკოსებისა და პარტიების მხრიდან კონკრეტულ სამიზნე ჯგუფებზე ორიენტირება, რათა შესაძლებელი გახდეს მხარდაჭერის მაღალი დონის მობილიზება. მხარდაჭერის მოსაპოვებლად, შესაბამისად კი, სასურველი პოზიციების დასაკავებლად, პარტიები და მათი ლიდერები ყურადღებას ამახვილებენ პოლარიზებული უმრავლესობის ინტერესებზე, თავიანთ პროგრამებში ასახავენ მოსახლეობის უმრავლესობისათვის პოპულარულ საკითხებს და ამავდროულად, იძლევიან თითქმის შეუსრულებელ დაპირებებს, რაც პოპულიზმის წარმატებულობისა და პოლიტიკაში დამკვიდრების მთავარი წინაპირობაა.

ჰიპოთეზიდან გამომდინარე იკვეთება ორი მნიშვნელოვანი ცვლადი: დამოკიდებული და დამოუკიდებელი.

დამოუკიდებელი ცვლადია: საზოგადოების სოციალურიპოლარიზაცია. საზოგადოების სოციალურად დაყოფა არის ეკონომიკური უთანასწორობის შედეგი, თუმცა თავის მხრივ განაპირობებს საზოგადოების ამ განსხვავებული ჯგუფების მიკუთვნებულობას სხვადასხვა იდეოლოგიისა და პოლიტიკური პარტიისადმი. ეს მიკუთვნებულობა განსაკუთრებითაა გამოკვეთილი წინასაარჩევნო პერიოდში.

სოციალურად განსხვავებული ჯგუფებისათვის წინასაარჩევნო პერიოდში განსხვავებული პრიორიტეტები არსებობს. ისინი, ვისთვისაც უმუშევრობის დაძლევა, სოციალურ პრობლემათა გადაწყვეტაა უმნიშვნელოვანესი, უპირატესობას შესაბამისი იდეოლოგიის, პოლიტიკური პროგრამის თუ დაპირებების მქონე პარტიას ან ლიდერს ანიჭებენ. გამომდინარე ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობის სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობიდან, რიგმა პარტიებმა დაკარგეს რომელიმე იდეოლოგიისადმი მიკუთვნებულობის შესაძლებლობა. დღესდღეობით, პარტიათა უდიდესი უმრავლესობა წინასაარჩევნო პერიოდში ეყრდნობა სოციალური და ეკონომიკური პროგრამის წარდგენას, ხოლო იდეოლოგიური მხარე უკანა ფონზე იწევს.

დამოკიდებული ცვლადია: პოპულისტური პოლიტიკა. რაც უფრო მკვეთრია სოციალური დიფერენციაცია საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებს შორის, მით უფრო მკვეთრია მათი პოლიტიკური მიკუთვნებულობა და შესაბამისად, მაღალია პარტიების მიერ პოპულისტური პოლიტიკის გამოყენების ხარისხი და ასევე, მისი გავლენა საზოგადოებაზე.

თეორიული ჩარჩო

ნაშრომში პოლარიზაციის ფენომენი, უკავშირდება პოპულიზმის ცნებას, ამიტომ მნიშვნელოვანია მათ შორის განსხვავებებისა და მსგავსებების წარმოჩენა სხვადასხვა თეორიული მეთოდოლოგიის მეშვეობით.

პოპულიზმის ცნებას განმარტავს კას მუდე, რომელიც მას მიიჩნევს იდეოლოგიად(Mudde,C.2004). იგი ცნობს საზოგადოებას, როგორც ერთმანეთთან დაპირისპირებულ ორ ჰომოგენურ და ანტაგონისტურად განწყობილ ჯგუფებად:

დარიბი ანუ საწყალი ხალხი კორუმპირებული ელიტის წინააღმდეგ. მისთვის პოლიტიკა ხალხის ნება-სურვილის განხორციელებაა, თუმცა სწორედ ამ განსაზღვრებიდან გამომდინარე ხშირად საზოგადოების უმრავლესობის მიერ არჩეული მცირე ჯგუფები ან კონკრეტული პიროვნებები საზოგადოების ნება-სურვილს თავის სასარგებლოდ იყენებენ. პოლიტიკის განსაზღვრა ხალხის ნება-სურვილის განხორციელების მცდელობად, ეწინააღმდეგება რაციონალური არჩევანის თეორიას, რომლისთვისაც კერძო ინტერესი და მისი დაკმაყოფილებაა უმნიშვნელოვანესი. ინდივიდები, რომლებიც მოქმედებენ რაციონალურად, ირჩევენ ალტერნატივას, რომლიდანაც უდიდესი სარგებლის მიღებაა შესაძლებელი. ინდივიდები მოქმედებენ საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე (Carling, 1992; Coleman, 1973). შესაბამისად, საზოგადოების ნება ერთიანი ვერ იქნება, რადგან არსებობენ დაპირისპირებული ჯგუფები და ინტერესები, არსებობს პოლარიზებული საზოგადოება, რომლის შიგნითაც ერთეულები განაგებენ პრიორიტეტულ საკითხთა ნუსხას და შესაბამისად, იღებენ გადაწყვეტილებებსაც რაციონალურად, საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე. თუ კონკრეტულად პოლარიზაციაზე ვისაუბრებთ, აღსანიშნავია ის, რომ იგი განხილულია როგორ პოლიტიკური იარაღი, რომელიც მკვეთრად მიჯნავს საზოგადოებას ჯგუფებად, „ჩვენ“ და „ისინი“. ფილიპ კიფერისა და სტეფან ნაკის ნაშრომში აღწერილია თუ როგორ ნეგატიურად მოქმედებს სოციალური პოლარიზაცია განვითარებასა და ეკონომიკურ ზრდაზე (Keefe, P., & Knack. S., 2002). მათი შეხედულებით, უთანასწორობა - ქმნის უფსკრულს, ამცირებს ეკონომიკურ ზრდასა და განვითარების საშუალებას. პოლარიზებულ საზოგადოებებში რთულია პოლიტიკური კონსენსუსის მიღწევა. სოციალური პოლარიზაცია არის შედეგი ეკონომიკური უთანასწორობისა და ამასთანავე, შესაძლოა იმოქმედოს ეკონომიკურ შედეგებზე. მათი შეხედულებით, პოლარიზაციის ზრდა მთავრობის გადაწყვეტილებების სტაბილურობას ამცირებს.

პოლარიზაცია არის სიტუაცია, როდესაც ორი ჯგუფი ერთმანეთს შორის სადემარკაციო ხაზით აღმართავს ბარიკადებს. კონსენსუსის მიღწევა კი მხოლოდ ამ ჯგუფებს შიგნით არის შესაძლებელი (Palonen. E., 2009. გვ.321). მნიშვნელოვანი საერთო მაჩვენებელი ამ ორ ფენომენს შორის არის დიფერენცირებული და

პოლარიზებული საზოგადოების არსებობა, რომელიც პოლიტიკურ პროცესს მდიდარ უმცირესობებზე დამოკიდებულს ხდის, ამცირებს სტაბილურობას და სოციალურ და ეკონომიკურ დაცულობას, გარდა ამისა განაპირობებს უთანასწორობის ზრდას. ზემოთ აღნიშნული ორი ფენომენის კომპლექსურად განხილვა მომცემს საშუალებას შევისწავლო ექცევიან თუ არა განსაკუთრებით სოციალურად დაბალი ფენები პოპულისტური პოლიტიკის გავლენის ქვეშ და რატომ? პოპულიზმისა და პოლარიზაციის ნაშრომში წარმოდგენილი განმარტებები მოიცავს ერთსა და იმავე დამაკავშირებელ რგოლს, კერძოდ, „ჩვენ“-ად და „მათ“-ად დაყოფას, რომელიც შეესაბამება კლასების თეორიის ხედვას, რომლისთვისაც პოპულიზმი არის გამოხატვის საშუალება სხვადასხვა კლასებისა თუ ფენებისათვის(Bozoki. A.2012).

მეთოდოლოგია

ნაშრომში ჩამოყალიბებული მიზნის მიღწევის უმთავრესი საშუალება მისი კვლევაა. პოლიტიკური მეცნიერების კვლევის თვისებრივი მეთოდის გამოყენებით შევეცდები ჩავუღრმავდე კონკრეტულ თემას. იგი საშუალებას მომცემს დავსვა კითხვა რატომ და ვეძებო მიზეზები, რომელსაც ვერ მომცემს რაოდენობრივი კვლევის მეთოდებით მონაცემთა ანალიზი. პირველი მეთოდი, რომელიც ნაშრომშია გამოყენებული არის **მეორადი წყაროების ანალიზი**, რომლის საფუძველზეც შევისწავლე სხვადასხვა ლიტერატურა საზოგადოების პოლარიზაციასა და პოპულიზმთან დაკავშირებით არსებული. მეორე მეთოდი არის **შედარებითი ანალიზის მეთოდი**, რომლის მეშვეობითაც ნაშრომის მიზნის მისაღწევად დასახული პირველი ამოცანის შესწავლაა შესაძლებელი. შედარებითი ანალიზის მეთოდის მეშვეობით გაეველება ხაზი იმ საკვანძოდ მნიშვნელოვან მსგავსებებსა და განსხვავებებს, რაც დამახასიათებელი იყო სხვადასხვა ეტაპზე და პერიოდში ევროპული და ქართული პოპულიზმისა და პოლარიზაციისათვის. მესამე და ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მეთოდი არის ე.წ **Case study**, რომლის მეშვეობითაც საქართველოს მაგალითთან ერთად შევისწავლე კიდევ რამდენიმე ევროპული ქვეყნის მაგალითი, რომელიც დამეხმარა ნაშრომში არსებული ჰიპოთეზის გამყარებაში. და ბოლოს, ნაშრომის მნიშვნელოვანი ნაწილი ეთმობა **სიღრმისეული**

ინტერვიუების ჩატარებას, რომელიც ნახევრად სტრუქტურირებული სახისაა და რომელიც საქართველოში არსებულ მდგომარეობაზე უსვამს ხაზს. თვისებრივი კვლევის მეთოდების ხასიათიდან გამომდინარე ჩატარებული სიღრმისეული ინტერვიუები ვერ გავრცელდება მთელს საზოგადოებაზე, იგი მხოლოდ წარმოაჩენს განსხვავებული ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და პოლიტიკური სტატუსის მქონდე ადამიანების შეხედულებებს. ინტერვიუები შედგა ექვს სხვადასხვა სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის მქონე ადამიანთან. მსგავსმა მიდგომამ კარგად წარმოაჩინა პოლარიზაციის მაღალი ხარისხის არსებობასთან ერთად, მოსახლეობის დამოკიდებულება პოლიტიკური დღის წესრიგის მიმართ და ასევე, პოლიტიკურ პროცესებში ჩართულობის ხარისხი .

ვინაიდან ნაშრომში ერთი ქვეთავი ეხება სოციალურად დაუცველ ფენებში პოპულიზმის წარმატებულობას, შესაბამისად წარმოდგენილია **ფოკუს-ჯგუფის მეთოდი**, რომლის მეშვეობითაც წარმოდგენილია კონკრეტული ტენდენცია საზოგადოების ამ ფენაში პოპულიზმის გავლენასთან დაკავშირებით. ვინაიდან სოციალურად დაუცველი ფენა უკვე მიზნობრივ ჯგუფს წარმოადგენს, შესაბამისად, არაალბათური შერჩევა იქნა გამოყენებული. სოციალურად დაუცველი ფენები, ეს ის კატეგორიაა, რომელიც მოკლებულია ყველა იმ პრივილეგიას და საჭიროებას, რომელიც უფლებრივად თანასწორ მდგომარეობაში აყენებს საზოგადოების ყველა წევრს, საშუალებას აძლევს ჩაერთოს და მონაწილეობა მიიღოს პოლიტიკის დღის წესრიგის შემუშავებასა და ფორმირებაში. გარდა ამისა, გამომდინარე სიღრმისეული ინტერვიუებისა, რომელმაც აჩვენა, რომ საშუალო ფენა საქართველოში თითქმის არ არსებობს, განაპირობა კიდევ ერთი ფოკუს-ჯგუფის ჩატარება სტაბილურად მომუშავე და საშუალო შემოსავლის მქონე საზოგადოებასთან, რომელთა აზრიც რიგ შემთხვევებში არ შემოიფარგლება მხოლოდ სოციალური საჭიროებებით და შესაბამისად, ნაკლებად ექცევა პოპულიზტური ზეგავლენის ქვეშ. რა თქმა უნდა, ორივე ფოკუს-ჯგუფი მხოლოდ სიღრმისეულად ხსნის რიგი საკითხების შესახებ დასმულ შეკითხვებს და საუბრობს მიზეზებზე, თუ რატომ ხდება ესა თუ ის მოვლენა. საშუალო შემოსავლის მქონე, საზოგადოების ამ ნაწილის შეხედულებები, გამომდინარეობს მიღებული განათლებიდან, რომელიც რიგ შემთხვევაში

ზნეობრივი, მორალური და აბსტრაქტულია. აღნიშნული კი, პირდაპირ კავშირშია და ეხმიანება მასლოუს პიროვნული განვითარების პირამიდის მთავარ კონცეფციას.

ლიტერატურის მიმოხილვა

ნაშრომის ძირითადი საკითხების განხილვამდე, უკვე არსებული ლიტერატურის შეჯამება არის მნიშვნელოვანი, რომელიც მოიცავს ნაკვლევ სივრცეთა მნიშვნელოვან ნაწილს, გამოკვეთს მათ მნიშვნელობას და სახავს მომავალ საკვლევ კითხვებსა თუ აუთვისებელ სივრცეებს. ლიტერატურა, რა თქმა უნდა მრავალფეროვანი და ფართოა, რომელიც ცალკეულად განიხილავს როგორც პოპულიზმს, ისე პოლარიზაციას. არსებული ლიტერატურა მოიცავს თითოეულის მახასიათებლების შესახებ მსჯელობას, სხვადასხვა ქვეყნების შემთხვევების შესწავლას და საშუალებას იძლევა მნიშვნელოვანი დასკვნების გამოტანის.

ნაშრომისათვის უმნიშვნელოვანიესია იმის გარკვევა, თუ რამდენად შესწავლილია პოპულიზმზე საზოგადოებრივი პოლარიზაციის გავლენა. აუცილებელია დაისვას მთავარი შეკითხვა საზოგადოების პოლარიზაცია განაპირობებს თუ არა პოპულიზმის ზრდას, თუ პირიქით პოპულიზმის ზრდა განაპირობებს საზოგადოების პოლარიზაციას. მნიშვნელოვანი საკითხია ასევე, იმის გარკვევა და შეფასება, საზოგადოების პოლარიზაციას და პოპულიზმის ზრდას, რაიმე დამაკავშირებელი ფაქტორი ხომ არ განაპირობებს, რომელიც უკვე კარგად განხილულია. ასევე, მნიშვნელოვანია დაისვას შეკითხვები თუ რას წარმოადგენს პოლარიზაცია? რა ინდიკატორები ახასიათებს მას? რამდენი ტიპის პოლარიზაცია არსებობს და თუ არსებობს რაიმე ტიპოლოგია, არის თუ არა საზოგადოების სოციალური პოლარიზაცია მათ შორის? თუ არ არის რამ განაპირობა მისი შესწავლისადმი ნაკლები ინტერესი.

პოპულიზმის შესწავლაში უდიდესი წვლილი მიუძღვის ნიდერლანდელ მეცნიერ კას მუდეს, რომლის უმნიშვნელოვანესი ნაშრომებია: „The Populist Zeitgeist”; „Radical Right Parties in Europe: What? Who? Why?” და „The Populist Radical Right: A

Pathological Normalcy”. პოპულიზმის სწორედ გაგებასა და თანმიმდევრულ გააზრებაში, დამეხმარა ნოამ გიდრონისა და ბარტ ბანიკოვსკის ნაშრომი, რომელშიც პოპულიზმისადმი სხვადასხვა მეცნიერთა განსხვავებული მიდგომაა აღწერილი. გარდა ამისა, დიდი წვლილი მიუძღვის პოპულიზმის საკითხის დამუშავებაში ქანოვანსა და არდიტს, რომელთაც დემოკრატიებში პოპულიზმის როლი და რაობა აქვთ ნაკვლევი. მათი შეხედულებით, პოპულიზმი დემოკრატიული მმართველობის შემადგენელი მნიშვნელოვანი ელემენტია. ქანოვანის მნიშვნელოვანი ნაშრომია: „Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy”, in: Meny, Yves and Yves Surel“; რაც შეეხება არდიტს, მისი ნაშრომი ქანოვანის კრიტიკას ეძღვნება: Populism as a Spectre of Democracy: A Response to Canovan. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ავტორია ურბინათი, რომლის ნაშრომიც შეეხება დემოკრატისა და პოპულიზმს, სახელწოდებით: „Democracy and Populism”. კიდევ ერთი ავტორია დრეიკი, რომელიც თავის სტატიაში „პოპულიზმის რეკვიემი? ლათინური ამერიკის პოპულიზმის შედარებითი პერსპექტივა“, (1982) გამოყოფს სამედიცინურ პოპულიზმის განსაზღვრებისას და ცდილობს მათზე დაყრდნობით შეისწავლოს ლათინურ ამერიკაში მიმდინარე მოვლენები. ესენია: პოლიტიკური მობილიზაცია, განმეორებადი რიტორიკა და სიმბოლოები, რომლებიც ხალხს შთააგონებს. (Drake, P. 1982.)

საზოგადოების პოლარიზაციის სხვადასხვა მიზეზებისა თუ შედეგების შესწავლას მიუძღვნა მნიშვნელოვანი კვლევა ფილიპ კიფერმა და სტეფან ნაკმა: Polarization, Politics and Property Rights: Links Between Inequality and Growth”. ნაშრომში აღწერილია, თუ როგორ ზემოქმედებს უთანასწორობა ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. ამერიკული საზოგადოების პოლარიზაციას სწავლობდა კოჰნი: “Polarization is Dividing American Society, Not Just Politics”. Social Polarization, Industrialization, and Fiscal Instability: Theory and Evidence”- ეს არის ნაშრომი, რომლის ავტორიცაა ვოლ. მისი შეხედულებით, მეტად პოლარიზებულ საზოგადოებაში უფრო მეტი ეკონომიკური რყევებია, რომელიც საზოგადოებას ტანჯავს. პოლარიზაციის პროცესი დაუკავშირა ქალაქებში მიმდინარე პროცესებს კიდევ ერთმა ავტორმა, სასენმა. რაც შეეხება ფრიდმანსა და ვოლფს, მათი შეხედულებით, მზარდი პოლარიზაცია ამცირებს მთავრობის გადაწყვეტილებების სტაბილურობას, რაც ზოგადად

ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელზე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს და შესაბამისად ამისა, სახელმწიფო ეკონომიკაზე ზემოქმედებს, თუმცა ზოგადად, პოლარიზაცია არა მხოლოდ მთავრობის გადაწყვეტილებების სტაბილურობას ამცირებს ეკონომიკის დარგში, არამედ ცხოვრებისა და საქმიანობის თითქმის ყველა სფეროში.

თავი I. თეორიული ასპექტები

1. 1. პოპულიზმის თეორიული ასპექტები

კვლევის მნიშვნელოვანი ნაწილი ეთმობა საზოგადოების პოლარიზაციისა და პოპულიზმის როგორც ცალკეული მოვლენების ურთიერთდამოკიდებულების დადგენას. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია თითოეულის დეტალურად განსაზღვრა, მათი დამახასიათებელი ნიშან-თვისებების გამოყოფა და განხილვა. თითოეული მოვლენა საკმაოდ მრავალფეროვანია, რის გამოც სხვადასხვა ავტორები სხვადასხვა კუთხით ახასიათებენ და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია განსაზღვრავენ. სწორედ ამიტომ, სწორი განსაზღვრების პოვნა ნაშრომის მიზნისაკენ მიმავალი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა. სანამ უშუალოდ საქართველოში საზოგადოების პოლარიზაციასა და პოპულიზმის კავშირზე ვისაუბრებდე, აუცილებელია უკვე დამუშავებული თეორიების განხილვა პოპულიზმის და საზოგადოების პოლარიზაციის, როგორც ფენომენის შესასწავლად. პოპულიზმზე საუბრისას არსებული სამეცნიერო გამოკვლევები მისი წარმატებულობის მიზეზებს ასახელებენ და ისეთ ფაქტორებზე ამახვილებენ ყურადღებას, როგორებიცაა იდეოლოგიური საფუძვლები, პოლიტიკური პოლარიზაცია, ლიდერობა, ორგანიზაციული პოლიტიკა და რაც ყველაზე მთავარია, დემოკრატიული ინსტიტუტების ფუნქციონირებაზე მისი გავლენაა. მიუხედავად იმისა, რომ მეცნიერთა კონკრეტული ნაწილი პოპულიზმს კრიზისულ სიტუაციაში წარმოშობილ დისკურსად მიიჩნევს, მათივე უმეტესობა არ თვლის, რომ პოპულიზმის წარმოშობი შესაძლოა იყოს საზოგადოების პოლარიზაცია, რომელიც გამოწვეულია სხვადასხვა ეკონომიკური, პოლიტიკური თუ სოციალური მიზეზით ან კრიზისით.

საინტერესოა პოპულიზმის, როგორც ტერმინის და როგორც ფენომენის არსი. პოპულიზმი, სამოქალაქო განათლების ლექსიკონის მიხედვით, პოლიტიკასა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, საკუთარი მიზნების განსახორციელებლად ფართო მასებისადმი აპელირება და მათში რთული სოციალ-ეკონომიკური პრობლემების სწრაფად და ადვილად გადაჭრის შესაძლებლობის არსებობის თაობაზე რწმენის გაღვივებაა. პოპულიზმი, უფრო ხშირად ხალხის ნების საკუთარი სარგებლისათვის გამოყენებასთანაც ასოცირდება, რის გამოც მას განსაზღვრავენ დემოკრატიის

შემადგენელ ნაწილად, რომელსაც მოსდევს ადამიანის უფლებების დარღვევა (Masahiro, K. 2013.)

გამომდინარე იქიდან, რომ საკმაოდ დიდი ხნის ისტორია აქვს პოპულიზმს, შესწავლილია მისი გამომწვევი განსხვავებული ასპექტები და ასევე ყველა ის შედეგი, რაც პოპულიზმის როლის ზრდას მოჰყოლია პოლიტიკაში. პოპულიზმის ნაირსახეობის შესახებ მიმოხილვას ემსახურება ნოამ გიდრონისა და ბარტ ბანიკოვსკის ნაშრომი, სადაც საუბარია პოპულიზმის ცნებისა და არსისადმი არსებული სამი დომინანტური მიდგომის შესახებ. პირველია, პოპულიზმის განხილვა, როგორც იდეოლოგიად. მეორეა, პოპულიზმისადმი ხედვა, როგორც პოლიტიკური დისკურსისადმი და ბოლოს, პოპულიზმისადმი მიდგომა, როგორც პოლიტიკური სტრატეგიისადმი. (Gidron, N., Bonikovski, B.) თითოეულ მათგანს თავისი ნიშან-თვისებები და მახასიათებლები გააჩნია, რომელთა კომბინირება ყველაზე ეფექტური გზა იქნება საზოგადოების სოციალური პოლარიზაციის გავლენის გასაზომად პოპულიზმის ზრდაზე პოლიტიკაში.

პოპულიზმის, როგორც იდეოლოგიისადმი დამოკიდებულების ცნება შემოიტანა კას მუდემი (Cas Mudde), რომლის აზრითაც პოპულიზმი ცნობს საზოგადოებას ერთმანეთთან დაპირისპირებულ ორ ჰომოგენურ და ანტაგონისტურად განწყობილ ჯგუფებად. ერთ მხარეს არის ღარიბი ანუ საწყალი ხალხი, რომელიც დაპირისპირებაში იმყოფება მეორე მხარესთან, რომელსაც წარმოადგენენ კორუმპირებული ელიტის წარმომადგენლები. იგი მიიჩნევს, რომ პოლიტიკა ხალხის ნება-სურვილის განხორციელებაა, ხოლო პოპულიზმი განსხვავებული იდეოლოგიების ურთიერთკავშირით წარმოიშობა (Mudde, C. 2004. pp.559). აქედან გამომდინარე, კალტვაზერი და მუდე საუბრობენ ჯოვანი სარტორის მიერ შემოტანილ პოპულიზმის მინიმალური განსაზღვრების უპირატესობებზე, რომლის არსიც მდგომარეობს იმაში, რომ პოპულიზმი მიჩნეულია არა როგორც სრულ იდეოლოგიად, რომელსაც გააჩნია რიგი ელემენტები და ინდიკატორები, არამედ როგორც შერეულ იდეოლოგიად, რომელიც სრულ იდეოლოგიებზე დაყრდნობითაა შექმნილი (Mudde, C., Kaltwasser, R.C. 2012.). მაგალითად პოპულიზმი თავის სტრუქტურაში შესაძლოა აერთიანებდეს სოციალიზმისა და ლიბერალიზმის მნიშვნელოვან ინდიკატორებს, რის გამოც ხშირად განსხვავებულ რეგიონებში

პოპულიზმის განსხვავებული სახეობებს ვაწყდებით. მაგალითად, ლათინური ამერიკისათვის ნაცნობია მემარცხენე პოპულიზმი, მაშინ, როდესაც ევროპაში მემარჯვენე რადიკალური ფრთის პოპულიზმი ჩარბობს.

აღმოსავლეთ ევროპის შესწავლისას, იგი გამოყოფს სამი ტიპის პოპულიზმს, რომელმაც სხვადასხვა პერიოდში იჩინა თავი და რომელთაც უამრავ სხვადასხვა ნიშან-თვისებასთან ერთად განასხვავებსადამიანების მიმართ დამოკიდებულება. პირველი სახეობა პოპულიზმისა არის აგრარული, რომლის მთავარი სამიზნე ჯგუფია გლეხობა, შესაბამისად, აგრარული მოძრაობები ამ ჯგუფის საჭიროებებსა თუ მოთხოვნებზე აპელირებდა. ავტორის აზრით, პოპულიზმის მეორე სახეობაა ეკონომიკური პოპულიზმი, რომელსაც ეკონომიკურ განზომილებაში განიხილავს და მთავარ სამიზნე ჯგუფად ასახელებს ქალაქურ პროლეტარიატს და შესაბამისად, მასზე ფოკუსირდება, ხოლო მესამე სახეობა პოლიტიკური პოპულიზმია, რომელიც არა რომელიმე ერთ ჯგუფზე ამახვილებს ყურადღებას, არამედ მოიცავს საზოგადოების სრულიად განსხვავებულ და დაპირისპირებულ ჯგუფებსაც კი(Mudde. C., 2001).

პოპულიზმი ასევე განსაზღვრავს ორ დაპირისპირებულ მოვლენას: ელიტიზმსა და პლურალიზმს. ელიტიზმი, კას მუდის აზრით, არის პოპულიზმის სარკვე: ის იზიარებს მის მსოფლმხედველობას, სურს, რომ პოლიტიკა იყოს მორალური ელიტით გამოხატული, თუმცა ამის ნაცვლად, იგი ეჯახება ამორალურ ხალხს. რაც შეეხება, პლურალიზმს, იგი უარყოფს ჰომოგენურობას, ხედავს საზოგადოებას ჰეტეროგენულ ჯგუფებად და ამასთანავე, აღიარებს ინდივიდების ფუნდამენტურად განსხვავებულ შეხედულებებსა და სურვილებს. მისი შეხედულებით, პოპულისტები უფრო მორალისტები და ნორმატივისტები არიან, ვიდრე პრაგმატისტები. პოპულიზმში არსებობენ მხოლოდ მეგობრები და მტრები. ოპონენტები არიან ის ადამიანები, რომლებსაც გააჩნიათ განსხვავებული პრიორიტეტები და ფასეულობები, შესაბამისად, კომპრომისზე წასვლა არის წარმოუდგენელი. (Mudde, C. 2004. pp.543)

კას მუდესა და კალტვასერის აზრით, პოპულიზმი ლათინურ ამერიკასა და ევროპაში განსხვავებული მახასიათებლებით გვხვდება. ისინი ლათინური ამერიკისათვის ასახელებენ ისეთ ნიშან-თვისებებს, როგორებიცაა მემარცხენე ფრთის

პარტიებში პოპულიზმის სიჭარბე, ეკონომიური და ინკლუზიური ხასიათი, მაშინ, როდესაც ევროპაში ეს მახასიათებლები შემდეგნაირად იცვლება: მემარცხენეობა-მემარჯვენეობით, ინკლუზიური ხასიათი ექსკლუზიურით და ბოლოს, მნიშვნელოვან ინდიკატორად არა ეკონომიკა, არამედ იდენტობა მიიჩნევა. (Akkerman, A., Mudde, C., Zaslove, A. 2014.)

აღსანიშნავია ისიც, რომ ფილკი ისრაელის მაგალითის შესწავლისას გვთავაზობს სამ კომპონენტს, სადაც მკვეთრად მჟღავნდება პოპულიზმის ინკლუზიური და ექსკლუზიური ხასიათი. ესენია: მატერიალური, სიმბოლური და პოლიტიკური დონე. რეალურად ექსკლუზიურობა და ინკლუზიურობა მიემართება ორ უმნიშვნელოვანეს მოვალენას დემოკრატიისა, რომელსაც გვთავაზობს რობერტ დაჰლი(Dahl.R.A.,1998). ესენია: პოლიტიკური მონაწილეობა და საჯარო შეჯიბრი. პირველი სახე პოპულიზმისა ხასიათდება იმით, რომ სპეციფიურ ჯგუფებს უკრძალავს პოლიტიკურ მონაწილეობას და გარიყულად ამყოფებს საჯარო შეჯიბრისაგან, ხოლო მეორე სახე პოპულიზმისა, რომელიც ინკლუზიური ხასიათისაა, სპეციალურად უწყობს ხელს სხვადასხვა ჯგუფებს, რომ გაზარდონ მონაწილეობა მნიშვნელოვან პროცესებში. იგი ათავისუფლებს არიალს ჯანსაღი შეჯიბრისათვის(Gidron, N.&Banikovski,B. 2013).

კას მუდუე სხვადასხვა დროს შექმნილი სტატიებიდან საუბრობს პოპულიზმის მიერ გამოწვეულ განსხვავებულ შედეგზე და ამავდროულად მიზეზებზე, რომელიც შესაძლოა პოპულიზმის ზრდას განაპირობებდეს პოლიტიკაში. მკვეთრად ხაზგასმულია მის ნაშრომებში ლიდერისა და პირდაპირი კომუნიკაციის როლი საზოგადოებასთან, დებატებია პარტიებისა და ლიდერების ურთიერთკავშირსა და გავლენაზე, რომელიც ხშირ შემთხვევაში ლიდერს ხელს უშლის ხალხთან კომუნიკაციაში. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ პოპულიზმი სოციალური კრიზისიდან წარმოშობილი ფენომენის სახელსაც ატარებს, რაც აახლოებს მისი დამოკიდებულების გაგებას საზოგადოების პოლარიზაციასთან კონკრეტული კრიზისების პერიოდში. სტატიებში ხაზგასმულია პოპულიზმის შესახებ დებატები ლიბერალურ დემოკრატიებში. ასევე საუბარია ნორმალურ-პათოლოგიურ თეზისზე, რომელიც უარყოფილი იქნა და მის ნაცვლად წარმოდგენილი იქნა ახალი დისკურსი, რომელიც ძირითადი მნიშვნელობის მატარებელი გახდა დასავლურ დემოკრატიებში.

ავტორის აზრით, ყველაზე მნიშვნელოვანი პარტიები, იყენებენ პოპულისტურ რიტორიკას საზოგადოების კეთილგანწყობის მოპოვების მიზნით.

დღესდღეობით, გამომდინარე მკვეთრი პოლიტიკური პოლარიზაციიდან პოპულიზმი ასოცირდება, როგორც მემარჯვენე, ისე მემარცხენე რადიკალიზმთან. პოპულიზმი ახალი მემარცხენეების აზრით, მიემართება აქტიურ, თავდაჯერებულ, კარგად განათლებულ და პროგრესულ ხალხს. ბერლუსკონეს და ჰეიდერისაზრით, პოპულიზმი მიემართება იმ ადამიანებს, რომლებიც თავდაუზოგავად შრომობენ. ისინი კანონმორჩილი მოქალაქეები არიან, რომლებიც ჩუმად ადევნებენ თვალყურს მიმდინარე მოვლენებს, თუმცა მათ გულებში ღვივდება ბრაზი, რომელიც უთანასწორობისა და განუკითხაობის დანახვისას ჩნდება. ისინი ხედავენ თუ როგორ იზრდება კრიმინალი და ალიანსები ელიტაში (Gidron, N., Bonikovski, B. 2013).

გელნერისა და იონესკუს თვალსაზრისით პოპულიზმი განხილულია, როგორც დოქტრინა ან მოძრაობა, რომელიც შესაძლოა რთული გასაგები, მაგრამ ადვილად ცვალებადი იყოს. პოპულიზმს ხშირად მიიჩნევენ კონფრონტაციულ, ცვალებად ანუ ქამელეონისებურ, კულტურასა და კონტექსტზე დამოკიდებულ დოქტრინად. (Ionescu, G., Gellner, E. 1969.) მათ მსგავსად, პოლ ტაგარტიც პოპულიზმს ქამელეონისებურად ცვალებადი ხასიათის მქონედ მიიჩნევს (Taggart, P. 2000), რომელიც დამოკიდებულია დროსა და ადგილზე, თუმცა ეყრდნობა ისეთ ფაქტორებს, რომლებიც დამახასიათებელია ლოკალურად, კონკრეტული გარემოსათვის, ანუ რამდენი ქვეყანაც არსებობს, იმდენი ტიპის პოპულიზმი შეიძლება წარმოჩინდეს სხვადასხვა ფაქტორების ზეგავლენით, როგორებიცაა მაგალითად: გარემო-პირობები ქვეყნისა, სადაც პოპულიზმი აღმოცენდება, მოსახლეობის პოლიტიკური კულტურა, ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობა, პარტიების განვითარების დონე და მათი როლი ცხოვრებაში, ლიდერის, როგორც პარტიის წამყვანი ფიგურის როლი. ვინაიდან პოპულიზმი ძირითად პრობლემებზე გამოძახილს წარმოადგენს, საყურადღებოა რიგ ქვეყნებში იდენტობის საკითხი, სიმბოლური და პატრიოტული ელემენტები, რომელიც ხალხის შთამაგონებელ ფაქტორებს წარმოადგენს. შეიძლება თავისუფლად ითქვას, რომ პოპულიზმი არის კონტექსტზე დამოკიდებული და დაფუძნებული შერეული

იდეოლოგია, რომელსაც არ გააჩნია კონკრეტული მახასიათებლები ყველა რეგიონისა და ქვეყნისათვის ერთად, ისევე როგორც მაგალითად, კონსერვატიზმს.

პოპულიზმზე მსჯელობისას, ბევრი ავტორისაგან განსხვავებით ჯენსენს ფოკუსი პარტიებიდან და იდეოლოგიებიდან გადააქვს სოციალურ მოძრაობებზე. იგი პოპულიზმს განიხილავს არა, როგორც იდეოლოგიდ, არამედ როგორც პოლიტიკურ პროექტად, რომელსაც შეუძლია ყველა გამოწვევის გამკლავება. ჯენსენის ორიენტაცია სოციალურ მოძრაობებზე კიდევ ერთხელ ადასტურებს სოციალური პოლარიზაციის როლის ზრდას პოლიტიკურ პროცესებში. სწორედ პრობლემების ირგვლივ გაერთიანებული ინტერესთა ჯგუფები, სოციალური მოძრაობებით ცდილობენ პოლიტიკური გადაწყვეტილებების დღის წესრიგში მოახვედრონ მათთვის მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც გადაწყვეტასა და რეაგირებას მოითხოვს. მთავარი ფაქტორები, რომელიც ჯენსენისთვის უმნიშვნელოვანესია დახსნის მის დამოკიდებულებას არის: მობილიზაცია და დისკურსი. ჯენსენი განსაზღვრავს პოპულისტურ მობილიზაციას, როგორც გრძელვადიან პოლიტიკურ პროექტად, რომელიც მობილიზებას უწევს მარგინალურ სოციალურ სექტორს, საჯაროდ დასაწახად და პოლიტიკური მოქმედებების მოსამზადებლად განაწყობს ხალხს, სანამ ანტი-ელიტის არტიკულირება და ნაციონალისტური რიტორიკა არ აღძრავს ჩვეულებრივ ხალხს საბრძოლველად. ჯენსენის ანალიზიდან ჩანს პოპულიზმისადმი სამივე მიდგომის მნიშვნელობა. (Jensen, Robert S. 2011.)

კაზინმა, პოპულიზმი გააიგივა პოლიტიკური გამოხატვის საშუალებასთან, რომელიც შესაძლოა სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდეს ყველა დაპირისპირებული მხარისათვის, როგორებიცაა ლიბერალები და კონსერვატორები, მემარჯვენეები და მემარცხენეები. მაგალითად, ევროპაში პოსტ საომარი სიტუაციის დროსაც კი პოპულისტური მოძრაობა საკმაოდ აქტიური იყო. (Kazin, M. 1995.) კაზინივე აყალიბებს ამერიკული პოპულიზმის ოთხ ძირითად ფილტრს, განსაზღვრავს და ახასიათებს მას. ესენია: 1. ამერიკანიზმის ენა: ამერიკის შეერთებული შტატები არის ერთიანი და უნიკალური ხალხების, ერებისაგან შემდგარი. იგი თვითმმართველ რესპუბლიკად წარმოადგება, სადაც ყოველი მოქალაქე თანასწორუფლებიანია. 2. ამერიკელი ხალხი აღიქმება, როგორც პროდუქტიული და მიზანდასახული საზოგადოება. 3. ელიტა წარმოადგენს

მარადიულ ანტითეზას ხალხისა. 4. ამერიკელი პოპულისტი აქტორები იზიარებენ რწმენას, რომ ძლიერი მოძრაობა უნდა მოემზადოს ბრძოლისათვის და არ დატოვოს ველი, სანამ ოპონენტებს, ამ შემთხვევაში კი ელიტას არ დაძლევს და ღირსეულად დაამარცხებს.(Kazin, Michal. 1995.)

რომანო ფროდის შეხედულებით, სულ უფრო და უფრო მეტ ადამიანს სურს იყოს მონაწილე დემოკრატიული პროცესებისა, რის გამოც აქტუალური გახდა პოპულიზმი, რომელიც საკმაოდ ახალი ფენომენია ლიბერალური დემოკრატიებისათვის(Gidron, N., Bonikovski, B.). ორი გაბატონებული აზრი არსებობს, ლიბერალურ დემოკრატიულ სისტემებში. პირველის მიხედვით, იქ, სადაც, პოლიტიკური პარტიები ძირითადი აქტორები არიან წარმომადგენლობის პროცესში, პოპულისტური პროპაგანდა და ანტი პარტიული სენტემენტები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ. მეორე მოსაზრების თანახმად, პოპულისტები, პოლიტიკურ პარტიებს მიიჩნევენ ლიდერებისა და მხარდამჭერების პირდაპირი კავშირის ნგრევის საშუალებად, რომლებიც ქმნიან ხელოვნურ დანაყოფებს ჰომოგენურ საზოგადოებაში. შესაბამისად, ისინი საკუთარ ინტერესებს აყენებენ საზოგადოების ინტერესებზე მაღლა. მიუხედავად ზემოთ აღნიშნულისა, პოპულისტები არ ეწინააღმდეგებიან პოლიტიკურ პარტიებს. მიზეზი ამისა შესაძლოა იყოს ლევინსკისა და რობერტსის მიერ შემოტანილი იდეა, რომ პოპულიზმი ვერტიკალური პოლიტიკური საშუალებაა მასების მობილიზების საქმეში, რომელიც ლიდერების მიერ იმართება და რომელიც ცვლის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ელიტებს, თუმცა, პოპულისტების მტკიცებით, ისინი საუბრობენ შევიწროვებული ხალხის სახელით, რომელთაც არა ფასეულობებისა და ცხოვრების გზის შეცვლა, არამედ საკუთარი სტატუსის შეცვლა სურთ პოლიტიკურ პროცესებში.

ურბინათის აზრით, პოპულიზმი არის სტრატეგია, რომელსაც იყენებენიარაღად იმისათვის, რომ უმრავლესობის სურვილი დაკმაყოფილებულ იქნას პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა მიღების დროს. (Urbinati, N. 1998) პოპულიზმი არის ინსტრუმენტული იარაღი, რომლის მეშვეობითაც ტრანსლირდება უმრავლესობის ნება/სურვილი პოლიტიკურ გადაწყვეტილებად. ურბინათის მოსაზრებას იზიარებს ქანოვანი, რომელიც ფოკუსირდება ბალანსირების თემაზე. მისთვის დემოკრატია არის იდეოლოგია და პრაქტიკა მოსახლეობის

მონაწილეობის შესახებ(Canovan, M. 2002). კანოვანი, პოპულიზს აღიქვამს, როგორც დემოკრატიის ჩრდილად, მაშინ როდესაც არდიტი გვთავაზობს პოპულიზმის, როგორც დემოკრატიის სპექტრად აღქმას. არდიტის აზრით, პოპულიზმი უნდა გავაიგივოთ სადილზე შემოსწრებულ სტუმართან, რომელიც ბევრს დალევს და დასვამს შეუფერებელ შეკითხვებს, რომელიც შეიძლება მნიშვნელოვან პრობლემებს მალავდეს.(Arditi, B. 2004.)

პანიზა მიიჩნევს, რომ პოპულიზმი, როგორც დისკურსული კონცეფცია მიემართება პოლიტიკის ფორმას უფრო მეტად, ვიდრე პოლიტიკურ აქტორებს, რომლებიც არიან ინდივიდები ან პოლიტიკური პარტიები. (Paniza, F. 2005.)

ის, რაც ყველაზე უკეთაა განსაზღვრული არის ის, თუ რის ან ვის წინააღმდეგაა პოპულიზმი მიმართული. პოპულიზმი არის ბრძოლის ნაწილი, რომელიც მიმდინარეობს ჰეგემონიისა და ძალაუფლებისათვის. ამ თეზისიდან გამომდინარე წარმოიშვა პოპულიზმისადმი, როგორც პოლიტიკური სტრატეგიისადმი მიდგომა, რომელიც შემოაქვს ველიანდს. მისი ფოკუსი შემოიფარგლება დაკვირვებით ლიდერების მზადყოფნასა და შესაძლებლობაზე, რომლის მიზანიცაა გამოიყენონ ხელისუფლება და ძალაუფლება მასების მობილიზებისათვის.

მადრიდის აზრით, პოპულიზმი ფორმებს პოპულარს ეკონომიკური პოლიტიკისაგან და ხშირ შემთხვევაში მასობრივ მობილიზებას უწყობს ხელს. მან კვლევა ლათინური ამერიკის მაგალითზე ჩაატარა და გამოყო მნიშვნელოვანი ფენომენი, რომლის მიხედვითაც ის საზღვრავს პოპულიზმს, როგორც ეკონომიკური რედისტრიბუციისა და ეროვნული რესურსების ნაციონალიზებისთვის ხელშემწყობ საშუალებად(Madrid, R. L. 2008).მსგავსი მოსაზრების ავტორია აკემოღლუც, რომელიც განსაზღვრავს პოპულიზმს, როგორც პოლიტიკური კურსის განხორციელების მტკიცე საშუალებად, რომელიც ხშირ შემთხვევაში აზიანებს უმრავლესობის ეკონომიკურ ინტერესებს(Acemoglu, D., Egorov, G., & Sonin, K., 2011.).

ბარი პოპულიზმს და მის მნიშვნელობას პოლიტიკურ კონტექსტში ხედავს. ბარის არგუმენტი, პოპულიზმის როგორც პოლიტიკური სტრატეგიის მხარდასაჭერად არის საკმაოდ ძლიერი. მისი აზრით, თუ პოპულიზტი იდეა ხალხის ნება სურვილის გამოხატვას ემსახურება, პოპულიზტი მოძრაობები, რომელთაც ხელმძღვანელობენ ძლიერი ლიდერები არიან ვალდებულები, რომ

წარმოადგინონ საზოგადოების ინტერესები და ხელი შეუშალონ შუალედურ ორგანიზაციებს ამ ინტერესების განადგურებაში. (Barr, R. R., 2009.) ფლიკი ისრაელის მაგალითზე გვთავაზობს პოპულიზმის, როგორც იდეოლოგიის, დისკურსისა და პოლიტიკური სტრატეგიის ერთმანეთთან დაკავშირებას. თუ პოპულისტური პოლიტიკა არის იმ ბარიერებისადმი მიმართული, რასაც „ჩვენ“-ად და „მათ“-ად დაყოფა ჰქვია, მაშინ საინტერესოა თუ ვინ მიეკუთვნება ამ ჯგუფებს. ფლიკი გვთავაზობს მოვიცვათ სპეციფიკური ჯგუფები ამ ბარიერების გათვალისწინებით და ამ მიზნით გამოყოფს სამი სახის დონეს: მატერიალურს, სიმბოლურსა და პოლიტიკურს. (Filc, D. 2010.)

მეცნიერები მზარდ ინტერესს ამჟღავნებენ პოპულიზმისა და დემოკრატიის კავშირის მიმართ. პოპულიზმს ხშირად დემოკრატიის მომწამლავ საშუალებადაც თვლიან. ნაშრომში მოყვანილია ევროკავშირის პრეზიდენტის 2010 წლის განცხადება, რომლის მიხედვითაც პოპულიზმი აღიარებული უდიდეს საფრთხედ ევროპისათვის. ეს გამოსვლა მიემართებოდა ქსენოფობიურ მემარჯვენე ფრთის პარტიებს, რომელთა რიცხვიც განუწყვეტლივ იზრდებოდა ევროკავშირის სახელმწიფოებში. 2017 წლის 23 იანვარს რომის პაპი გამოვიდა სიტყვით, სადაც აღნიშნავდა, რომ პოპულიზმის ზრდამ პოლიტიკაში შესაძლოა განაპირობოს ადოლფ ჰიტლერის მსგავსი ლიდერების გაჩენა და პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაში მათი როლის ზრდა (Lavanga, C. 2017). პოპულიზმს ვირუსთანაც აიგივებდნენ, რომელიც მთელს პარტიულ სისტემას ედება და ვრცელდება როგორც ეპიდემია ევროპის მასშტაბით.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი აზრი გამოთქვა რობერტსმა, რომელიც სამოქალაქო საზოგადოებასა და პარტიულ ორგანიზაციებს ასახელებს პოპულიზმის წყაროებად. მან იკვლია პოპულისტური პარტიები ლათინურ ამერიკაში და დაახასიათა ისინი თავიანთი ფორმითა და ორგანიზაციულობის ხარისხით საუკეთესოებად. იგი პოპულისტურ პოლიტიკას ოთხ ძირითად მიმართულებად ყოფს, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციის ხარისხსა და პარტიული სისტემის ორგანიზაციის ხარისხზე დაყრდნობით: 1. მაღალი პარტიული და სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების შემთხვევაში საქმე გვაქვს ორგანულ პოპულიზმთან. 2. მაღალი პარტიული და დაბალი სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების შემთხვევაში საქმე გვაქვს პარტიულ(პარტიზანულ) პოპულიზმთან. 3. მაღალი

სამოქალაქო საზოგადოებისა და სუსტი პარტიული სტრუქტურების შემთხვევაში საქმე გვაქვს მუშათა პოპულიზმთან. 4. დაბალი დონე ორივე ორგანიზაციული სტრუქტურისა, როგორც სამოქალაქო საზოგადოებისა, ისე პარტიული ორგანიზაციისა გვაძლევს შედეგად ელექტორალურ პოპულიზმს. (Roberts, K. M. 2006.)

პაპასი ამტკიცებს, რომ პოპულისტური ლიდერობის მეშვეობით შეგვიძლია გავიგოთ პირველ რიგში პოპულიზმის არსი და შემდგომ მისი წარმატების გზა ვიკვლიოთ. ნიდერლანდებისა და პერუს განსხვავებული შემთხვევების შესწავლისას ის ამბობს, რომ პოპულიზმი მიიღება მაშინ, როდესაც პოლიტიკურ მეწარმეს ანუ ლიდერს შეუძლია პოლიტიკის პოლარიზება სეგმენტაციაზე დაფუძნებული ინტერაქციის შექმნის მეშვეობით. (Pappas, T. S. 2012.) ბარი თვლის, რომ მხოლოდ ქარიზმატული ლიდერებით არ შემოიფარგლება პოპულიზმი. მისი აზრით, რაც არ უნდა ასოცირებული იყოს ქარიზმატული ლიდერობა პოპულიზმთან, ის არასოდეს იქნება მისი შემადგენელი ძირითადი ელემენტი. ზოგადად, გონიერი ადამიანი არის ძირითადი საშუალება და მთავარი ღირებულება პოლიტიკაში. (Barr, R. R. 2009.)

კალტვაზერი და მუდი, რომლებიც პოპულიზმის, როგორც იდეოლოგიის მიმართებას ეთანხმებიან, აკრიტიკებენ ლაქლაუს მიდგომას პოპულიზმისადმი, როგორც დისკურსული სტილისადმი. მათი აზრით, ლაკლაუს თეორია პოპულიზმთან დაკავშირებით არის უტილიტარული და აბსტრაქტული. ლაკლაუსათვის, გაყოფა „ჩვენ“-ად და „მათ“-ად დამოკიდებულია სოციალურ კონტექსტზე. კალტვაზერისა და მუდის შეხედულებით, პოპულიზმი არის ძირეულად ამბივალენტური ფენომენი განსხვავებულ დემოკრატიებში. გამოიყოფა ორი მნიშვნელოვანი გამოწვევა დემოკრატიის თეორიაში: დეფინიცია ხალხისა და ზღვარი თვითმმართველობისა. ისინი პოპულიზმის დადებითი მხარით დანახვას ემხრობიან ვინაიდან, ეს ფენომენი ცდილობს ასახოს ხალხის ნება-სურვილი პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში. კონსოლიდირებულ დემოკრატიებში, პოპულიზმი არის ის მექანიზმი, რომელსაც საკმაოდ პოზიტიური გავლენა აქვს დემოკრატიულ პროცესებზე (Mudde, C., Kaltwasser, R.C., 2012.). გიდრონისა და ბანიკოვსკის მოსაზრებით პოპულიზმის როლი მაღალია არაკონსოლიდირებულ დემოკრატიებში, სადაც მან შესაძლოა დაანგრის

დემოკრატიული ინსტიტუტები. არაკონსოლიდირებულ დემოკრატიებში, მთავრობაში მყოფ პოპულისტებს უარყოფითი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლიათ დემოკრატიულ პროცესებზე (Gidron, N., Bonikovski, B. 2013).

პოპულიზმი, გიდრონის და ბარნიკოვსკის ნაშრომში ასევე ხშირ შემთხვევაში დაკავშირებულია პოლიტიკურ პოლარიზაციასთან, რომელიც ზოგიერთ შემთხვევაში პარტიულ სისტემას დანგრევით ემუქრება (Gidron, N., Bonikovski, B. 2013). მკვლევართა მნიშვნელოვანი ნაწილი სწავლობს პოპულისტური პარტიების იდეოლოგიებს, მათი მიმართულების განმაპირობებელ მიზეზებს, ბევრისათვის პოპულიზმი ლიდერების დონემდე დაიყვანება, ბევრიც დემოკრატიის დადებით ან ნეგატიურ წარმონაქმნად აღიქვამს. მრავალი მეცნიერი პოპულიზმის სათავეს სოციალურ მოძრაობებში ხედავს, რომელიც კრიზისის პერიოდში წარმოიქმნება. აღნიშნული ნაშრომიც ამ იდეის უკეთ წარმოჩინებას ემსახურება.

საბოლოოდ, პოპულიზმის როლის გასაზომად მნიშვნელოვან ინდიკატორთა სიაში შეიძლება აღმოჩნდეს მედიის როლი და გავლენა, ლიდერთა უნარები და მათი გავლენა ანუ პერსონიფიკაციის ხარისხი, პარტიული ურთიერთობები და გავლენის დონე. კას მუდეს შეხედულებით პოპულიზმის მნიშვნელოვანი მახასიათებელი ასპექტია ლიდერობა და პირდაპირი კომუნიკაცია ლიდერსა და საზოგადოებას შორის, რის გამოც რიგ ქვეყნებში სადაც პოპულისტური მოძრაობები ან ზოგადად პოპულიზმი ჭარბობს, ლიდერის როლი მკვეთრად გამოკვეთილია პარტიების როლთან შედარებით, რაც განაპირობა პროპაგანდისა და მანიპულაციის მეთოდების გამოყენებამ. ლიდერის პოპულარობისათვის კი მნიშვნელოვანი ქარიზმატულობა და ემოციურობა გახდა, იდეოლოგიური და პოლიტიკური პლატფორმის საწინააღმდეგოდ.

1.2. სოციალური და პოლიტიკური პოლარიზაციის თეორიული ასპექტები

ზოგადად, პოლარიზაცია გულისხმობს სხვადასხვა საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ჯგუფების პოზიციებში სხვაობის გაზრდას. პოლარიზაცია, შეიძლება გამოვლინდეს როგორც დაპირისპირების ფორმა, სხვადასხვა კლასებს, ფენებს, სოციალურ ჯგუფებსა და პარტიებს შორის. საზოგადოების პოლარიზაციაზე საუბრისას ძირითადად გამოყოფენ პოლიტიკურ, სოციალურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ფაქტორებს, როგორებიცაა მაგალითად, კლასობრივი დაყოფა, სიღარიბე და უთანასწორობა. სოციალურ მეცნიერებათა ლექსიკონის განმარტების მიხედვით, საზოგადოებრივი პოლარიზაცია არის ჯგუფური აზროვნების შედეგი. ჯგუფური აზროვნება კი მხოლოდ საერთო ინტერესიდან ან პრობლემიდან შეიძლება წარმოჩინდეს. პოლარიზაციის გამომწვევი ფაქტორია უფლებრივი, ნორმატიული თუ პრაქტიკული უთანასწორობა ცხოვრებისა და საქმიანობის სხვადასხვა სფეროსა და ეტაპზე. რაც უფრო მეტად პოლარიზებულია საზოგადოება, მით უფრო მეტად იტანჯება იგი ეკონომიკური რყევებით (Woo, J. 2002.). ამის კარგი მაგალითია, უნგრეთი, სადაც პოლიტიკური მდგომარეობა და სუსტი დემოკრატიის არსებობა განაპირობებდა მთლიანი შიდა პროდუქტის მკვეთრ ვარდნას და შესაბამისად, ეკონომიკურ რყევებს.

ვინაიდან ნაშრომის მიზანი სოციალური პოლარიზაციის პოპულიზმის ზრდაზე ზეგავლენის კვლევაა, აუცილებელია მისი შესწავლა როგორც დამოუკიდებელი ცვლადისა. სხვადასხვა თეორეტიკოსი პოლარიზაციაზე საუბრისას, აბსოლუტურად განსხვავებულ, მაგრამ ერთნაირად მნიშვნელოვან საკითხებს ეხება. მათთვის მთავარი განმაპირობებელი ფაქტორებია: იმიგრაცია, უფლებრივი უთანასწორობა, ეკონომიკური რყევები, სოციალურად დაუკმაყოფილებელი და იდეოლოგიზირებული საზოგადოება. სწორედ აქედან გამომდინარე, პოლარიზაცია ნაშრომში კლასიფიცირდება, როგორც: **ა) სოციალური**, რომელშიც ერთიანდება განსხვავებული ინტერესებისა და სტატუსის მქონე ადამიანთა ჯგუფები. იგი მოიცავს შემდეგ ქვეჯგუფებს: 1. კულტურული; 2. ეთნიკური; 3. გენდერული; 4. ეკონომიკურად განსხვავებული სტატუსის ჯგუფები; 5. განათლების დონის მიხედვით არსებული ჯგუფები; **ბ) პოლიტიკური**, რომელიც თავის თავში მოიცავს როგორც იდეოლოგიურ დაყოფას: მემარჯვენეებად და მემარცხენეებად, ასევე ნაკლებად იდეოლოგიზირებულ დაყოფას. ამ შემთხვევაში

საზოგადოების მხარდაჭერა ისეთივე მყარი არ არის, როგორც პირველის შემთხვევაში. იგი შეიძლება ფულადი სარგებლით ან დაპირებით იყოს ნასაზრდოები, რომელიც განუხორციელებელ დაპირებებთან ერთად ქრება. პოლიტიკური და სოციალური პოლარიზაცია უმეტესწილად ერთმანეთზეა დამოკიდებული, შესაბამისად, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი არსებობს მათ შორის.

ინდივიდების უფლებრივ მდგომარეობაზე, თანასწორობასა და დემოკრატიის ხარისხზე, მასმედიის ზეგავლენა/ზემოქმედების ხარისხზე, პოლიტიკურ დღის წესრიგსა და საზოგადოების მობილიზაციაზე ყურადღების გამახვილება საზოგადოების შიგნით პოლიტიკური თუ სოციალური პოლარიზაციის შესწავლაში დაგვეხმარება. ეს ის საკითხებია, რომლებიც ქვეყნის მიმართულებას წყვეტენ როგორც საშინაო, ისე საგარეო კუთხით. მაგალითად, იქნება თუ არა ქვეყანა დემოკრატიული, რა გზას აირჩევს იგი, როგორ ეკონომიკურ პოლიტიკას განახორციელებს საზოგადოების ცხოვრებისა და საქმიანობის ყველა სფეროში ხარისხის გასაზრდელად და პოლარიზაციის შესამცირებლად. სწორედ ეს კრიტერიუმებია, რომლებიც რიგ შემთხვევაში საზოგადოების პოლიტიკურ კულტურაზე ახდენენ ზეგავლენას და შესაბამისად ამისა, პოპულიზმის ზრდაზე პოლიტიკური დღის წესრიგის ფორმირებასა და პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

საზოგადოების პოლიტიკური პოლარიზაცია ძირითადად დამოკიდებულია საზოგადოების განსხვავებული ჯგუფების პოლიტიკურ შეხედულებებსა და რწმენებზე, რომელსაც კვლავაც განაპირობებს ესა თუ ის სოციალური თუ ეკონომიკური პრობლემები. პოლიტიკურ პოლარიზაციას პირდაპირპროპორციული კავშირი აქვს პოპულიზმის ზრდასთან, თუმცა ასევე იგი განაპირობებს პოპულიზმის განსხვავებულ ხასიათს სხვადასხვა ქვეყანაში, იმის მიხედვით, თუ როგორი იდეოლოგიის მატარებელი ძალები არიან ხელისუფლების სათავესა და ოპოზიციაში. სარტორის აზრით პოლარიზაცია არის ფრაგმენტაცია ან ჯგუფის ინტერესების სფეროდან გადახვევა განსხვავებული პოლუსების შექმნის მიზნით.(Sartori. G., Sani. G. 1983).ემილია პალონენის შეხედულებით, პოპულიზმის მსგავსად, პოლარიზაციაც პოლიტიკურ იარაღად განიხილება, რომელიც ხელს უწყობს პოლიტიკურ დიფერენციაციას. იგი მკვეთრ ზღვარს ავლებს „ჩვენ“-სა და „მათ“ შორის, აიძულებს

საზოგადოებას მიიღოს ეს ზღვარი როგორც მორალური წესრიგი(Palonen.E. 2009). პოლარიზაცია თავისთავად ასოცირდება რომელიმე ჯგუფისადმი მიკუთვნებულობასთან, აქ არ არსებობს რაიმე შუალედური რგოლი, რომელიც „ჩვენ“-სა და „მათ“ შორის განთავსდება. ავტორის აზრით, რაც უფრო პოლარიზებულია საზოგადოება, მით უფრო მეტადაა საჭირო მცირე ადგილის დატოვება განსხვავებულობისათვის.

რაც შეეხება სოციალურ პოლარიზაციას, აქ ყურადღება მახვილდება საზოგადოების განათლების დონეზე, სხვადასხვა ეთნიკურ და რელიგიურ ჯგუფებზე და სხვ. განათლების ნაკლებობა ხშირ შემთხვევაში განაპირობებს პოლიტიკურ სისტემაში წარმომადგენლობის ნაკლებობას, რაც პირდაპირ აისახება კონკრეტული ჯგუფების უფლებრივ ურთიერთობებზე. ამის კარგ მაგალითად რჩება, კონკრეტულ სეგმენტზე ორიენტირებული ორგანიზაციები, რომლებიც საკუთარი სამიზნე ჯგუფის ინტერესის და პირადი კეთილდღეობისათვის მიმართავენ პოლიტიკური ბრძოლის განსხვავებულ მეთოდებს და ცდილობენ მოიპოვონ სწორი პოზიციები პოლიტიკურ ძალაუფლებაში.

ფრიდმანისა და ვოლფის მოსაზრებით მზარდი პოლარიზაცია ამცირებს მთავრობის გადაწყვეტილებების სტაბილურობას, რის გამოც ეკონომისტები და ბიზნესმენები მიმართავენ სხვადასხვა გზებს იმისათვის, რომ დაიცვან საკუთარი თავები და ბიზნესები სარისკო მოქმედებებისაგან. ეს კი რა თქმა უნდა, მოქმედებს ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელზე. არსებობს სახელმწიფოები, რომლებშიც უთანასწორობამ განაპირობა ეკონომიკური ზრდის შემცირება. სწორედ ამიტომ, ინდივიდის უმნიშვნელოვანესი უფლება იყოს თანასწორი, სტაბილურობის განმაპირობებელი შეიძლება აღმოჩნდეს. ამ შემთხვევაში შემცირდება პოლარიზაციის ხარისხიც მეტ-ნაკლებად და შემცირდება პოპულიზმის როლის ზრდა პოლიტიკურ პროცესში. კიდევ ერთი კარგი მაგალითი, საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებს შორის მკვეთრი პოლარიზაციისა, არის უნგრეთი, სადაც არაკონსოლიდირებული დემოკრატიისა და პოლიტიკური პოლარიზების პირობებში, სწრაფად დაეცა ერთიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა. ეკონომიკურმა ცვლილებებმა შესაძლოა წინ წამოწიოს შრომითი და სტრუქტურული საკითხები, მაგალითად, გასამრჯელოს განსხვავება და სხვ(Hamnet, C. 1993). ეს ის ელემენტია,

რომელიც მკვეთრი პოლარიზაციის განმაპირობებელი შეიძლება გახდეს. ამ საკითხის დაუკმაყოფილებლობისა და სწრაფი გადაწყვეტის გარეშე, პრობლემას შესაძლოა პოლიტიკური შედეგები მოჰყვეს მმართველი ძალისათვის. სწორედ აქ ჩნდება პოპულიზმი, რომელიც უშუალოდ ხალხის დამამიძებელ როლს ასრულებს, თუმცა დღევანდელ პოლიტიკურ გარემოში მხოლოდ და მხოლოდ პოლიტიკური პარტიებისა და ლიდერების სასარგებლოდაა მიმართული.

საზოგადოებრივი პოლარიზაციის გამოძახილად და ეფექტად მიიჩნევენ პოპულიზმს დეჯავად სალექსი, რომელიც ნაშრომში „სიღარიბე, უთანასწორობა და პოპულისტური პოლიტიკა ირანში“, საუბრობს ამ ორი ფენომენის ზრდის განმაპირობებელ ფაქტორებზე, მათ კავშირზე პოპულისტური ლიდერების მოსვლასა და წარმატებულობასთან დაკავშირებით ირანის პოლიტიკაში. ავტორმა შეისწავლა რევოლუციამდელი და რევოლუციის შემდგომი სიტუაცია ირანში, მისი ეკონომიკა და სოციალური მდგომარეობა. ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის განმაპირობებელ ფაქტორად, პირველ რიგში ნავთობი ითვლება, ამიტომ ნაშრომის დიდი ნაწილი მისი ფასების ზრდა და შემცირების მიზეზ-შედეგობრივი პროცესის კვლევას დაუთმო. თავის ვარაუდს ამყარებს ფაქტობრივ მონაცემებზე დაყრდნობით და შემოაქვს ყველა ის სტატისტიკური მონაცემი არგუმენტად, რომელიც იმ პერიოდების განმავლობაში შეინიშნებოდა. საბოლოოდ ასკვნის, რომ პრე და პოსტ რევოლუციური და ომების პერიოდის ირანში, უთანასწორობაზე მეტად სიღარიბე განაპირობებს პოპულისტური პოლიტიკის წარმატებულობას, რომლის შედეგიც 2005 წელს არჩევნებში მაჰმუდ აჰმადინეჟადის გამარჯვება იყო (Salehi, D., 2007.).

გლობალური ქალაქების სოციალურ პოლარიზაციაზე საუბრობს სასენი, თავის ნაშრომში, სადაც ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, თუ რამდენად განსხვავებული სახის მატარებელი შეიძლება იყოს ამერიკის დიდ და მულტიკულტურულ ქალაქებში სოციალური პოლარიზაციის ხარისხი და რამდენად შეიძლება არ შეესაბამებოდეს იგივე გლობალურად ქალაქებზე ჩამოყალიბებული ჰიპოთეზა სოციალური პოლარიზაციის შესახებ, მცირე და ერთეულოვნულ საზოგადოებას. სასენის მსგავსად, საინტერესო მოსაზრება წამოაყენა კუნეტიმა. მისი შეხედულებით, მომუშავეთა უდიდესი უმრავლესობა ჰკვიანმა ტექნოლოგიებმა ჩაანაცვლა. სამუშაოზე მხოლოდ და მხოლოდ გამოცდილი და საჭირო უნარების მქონე მუშა ხელია დასაქმებული,

რომელთაც საკმაოდ მაღალი ანაზღაურება აქვთ, მაშინ, როდესაც ნაკლები უნარებისა და გამოცდილების მქონე მომუშავეებმა დაკარგეს სამუშაოები. ამის რეალური შედეგი მზრდადი უთანასწორობა და სოციალური პოლარიზაციაა. ვესლი ამავე ნაშრომში სოციალური პოლარიზაციის მნიშვნელოვან გამომწვევ ფაქტორად არა ეკონომიკურ მდგომარეობას ასახელებს, როგორც ეს ბევრ შემთხვევაში ხდება და მათ შორის ამ ნაშრომში, არამედ უსახლკარობას, კრიმინალის ზრდას, სტიგმატიზაციასა და უმუშევრობას, რაც უთანასწორო გარემოს ქმნის საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებისათვის. უმუშევრობაზე დაკვირვებამ ცხადყო, რომ სოციალური პოლარიზაცია განსხვავებულ კულტურებსა და ადგილებში განსხვავებულად გამოიხატება. სოციალური პოლარიზაცია წინაპირობებს ეფუძნება და რთულია მისი წინასწარმეტყველება(Wessel.T.).

საბოლოოდ უნდა ითქვას, რომ ნაშრომში პოლარიზაცია განხილული იქნება, როგორც პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს გარკვეული მიზეზით და კონკრეტული შედეგების მისაღწევად. მიუხედავად საზოგადოების სოციალური და პოლიტიკური პოლარიზაციისა და პოპულიზმის ერთობლივი შესწავლის ნაკლებობისა, არსებობს რიგი ფაქტორები, რომელთა არსებობაც სწორედ მათი პირდაპირი ურთიერთკავშირის დანახვის საშუალებას გვაძლევს. მაგალითისათვის, შეიძლება გამოვიყენოთ ლათინური ამერიკის კვლევები პოპულიზმის ზრდასთან დაკავშირებით, სადაც საუბარია პოპულისტი ლიდერების წარმატებულობაზე სოციალურად და ეკონომიკურად მძიმე მდგომარეობაში მყოფი მოსახლეობის აზროვნებასა და სურვილზე თავიანთი წვლილი შეიტანონ პოლიტიკურ პროცესებში.

II თავი: უცხოური გამოცდილება

ქართული პოპულიზმისა და სოციალური პოლარიზაციის მაგალითის სიღრმისეულად შესასწავლად ნაშრომში გამოყენებულია შემთხვევის შესწავლის მეთოდი, რომლის მეშვეობითაც განხილულია ევროპის ოთხი ქვეყანა, რომელშიც პოპულისტურმა პოლიტიკამ და პოპულისტურმა ლიდერმა განსაკუთრებული კვალი დატოვა და ქვეყანას მისცა მიმართულება კონკრეტული კუთხით განვითარებისათვის. ევროპული გამოცდილების განხილვა მნიშვნელოვანია გამომდინარე მომავლიდან, რომელსაც საქართველო უკავშირებს ევროპას, მის ღირებულებებსა და ფასეულობებს. გამომდინარე იქიდან, რომ საქართველოს ევროპული ოჯახის წევრობა სურს, მნიშვნელოვანია სწორედ ამ ოჯახის წევრების პოპულიზმისა და სოციალური პოლარიზაციის ურთიერთკავშირის შესწავლა და მსგავსება-განსხვავების წარმოჩენა ქართულ მაგალითთან შესაბამისობაში. აღნიშნული ქვეყნები არჩეულია სხვადასხვა ეტაპის წარმატებული პოპულისტი ლიდერისა თუ პარტიის, შესაბამისად კი პოპულისტური პოლიტიკის მაღალი ხარისხის არსებობის მიხედვით.

ევროპული გამოცდილების შესასწავლად გამოყენებულ კრიტერიუმებზეა აგებული ნაშრომის შემდეგი თავი, რომელიც წარმოადგენს ქართული მაგალითის სწორად შესწავლას. საქართველოში, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომი პერიოდიდან დღევანდელ დღემდე, პოპულისტური მოძრაობები აქტუალურობას არ კარგავენ, რის გამოც სწორედ ეს პერიოდი იქნა შესწავლილი.

2.1. პოლონეთი

პოლონეთის ისტორიასა და პოლიტიკაში დიდი კვალი დატოვა სოლიდარობის სავაჭრო კავშირის პოპულისტმა ლიდერმა ლეხ ვალენსამ, რომელიც თავის თავს ხალხოსან ლიდერად ხედავდა. ზოგადად, პოპულისტური მოძრაობის აღმასვლა პოლონეთში 1990 წლიდან დაიწყო, საპრეზიდენტო არჩევნების დროს. გამომდინარე იქიდან, რომ ლეხ ვალენსა თავს ხალხის სამსახურში მყოფად მიიჩნევდა, მისი პოლიტიკური მსოფლმხედველობა აბსოლუტურად შეესაბამებოდა პირდაპირიარჩევნების იდეას. იგი, როგორც მთელი ერის წარმომადგენელი,

კომუნისტური რეჟიმის წინააღმდეგ იბრძოდა. მისთვის, ყველა მტერთან ასოცირდებოდა, ვინც კი ლიბერალური ტრანსფორმაციის წინააღმდეგ გამოდიოდა. მას, დემოკრატიული და ევროპული განვითარების გზის არჩევის გამო, ხშირად მოიხსენიებდნენ ნეოლიბერალ პოპულისტ ლიდერად (Weyland. K. 1999). ჯერ კიდევ, 1989 წლის აპრილში სოლიდარობამ მიაღწია შეთანხმებას დამოუკიდებელი პროფკავშირების ლეგალურად აღდგენის შესახებ. გარდა ამისა, ინტენსიურად დაიწყო სხვადასხვა ქონების კერძო საკუთრებაში გადაცემა, რაც სახელმწიფოს მიერ მართული ეკონომიკის დასასრულს წარმოადგენდა (ჯორჯოლიანი, გ. 2001). ბრძოლა კომუნისტური რეჟიმის წინააღმდეგ, ხალხოსნური რიტორიკა და ნდობის უმაღლესი ხარისხი, გახდა მიზეზი საბოლოოდ, ლეხ ვალენსას პრეზიდენტად არჩევისა, მიუხედავად იმისა, რომ მის ოპონენტ, ტიმინსკის ხალხის დიდი მხარდაჭერა ჰქონდა და საკმაოდ წარმატებული იყო პოლიტიკაში.

ლეხ ვალენსა, ხშირად დაუფიქრებელი და პირდაპირი ტონით გამოირჩეოდა, როდესაც საქმე მისთვის უმნიშვნელო ან მხოლოდ ინსტრუმენტული მნიშვნელობის მქონე საკითხს, ანუ პარტიებს შეეხებოდა. მას შემდეგ, რაც ახალმა ინსტიტუტებმა და შესაბამისად, პარტიებმა მისი ძალაუფლება შეზღუდეს, იგი აშკარად გამოვიდა ამ ინსტრუმენტების წინააღმდეგ (Lepper. A. 2005). მისთვის, როგორც მემარჯვენე პოპულისტი ლიდერისათვის, უმთავრესი მნიშვნელობის მატარებელი იყო დაპირებები, რომელიც შეეხებოდა რელიგიას, ტრადიციებსა და სოლიდარობას. ტრადიციები იყო ის ერთადერთი, რომლის მეშვეობითაც პოსტ-კომუნისტურ ქვეყნებში და განსაკუთრებით პოლონეთში შეიძლება მობილიზება მოგეხდინა როგორც მემარცხენეების, ისე მემარჯვენეების. მას ჰქონდა უდიდესი ქარიზმა, რომელსაც პოპულიზმთან ერთად იყენებდა, როგორც სტრატეგიად, მიმართულს ხალხის გულების დასაპყრობად. მიუხედავად, ლეხ ვალენსასადმი უდიდესი მხარდაჭერისა, არსებობდა სხვადასხვა სოციალური მოძრაობები, რომლებიც უშუალოდ ხალხის სოციალურ და ეკონომიკურ პრობლემატიკაზე იყვნენ ორიენტირებულნი, შესაბამისად კი, პარტიის პოლიტიკურ პროგრამასაც ამ გზით წარმართავდნენ, თუმცა მათ ვერ შეძლეს კონკრეტული მიზნის მიღწევა მაშინ, როდესაც საზოგადოება ხედავდა ლეხ ვალენსას ბრძოლას კომუნიზმის წინააღმდეგ და მაშინ, როდესაც იგივე საზოგადოება რეალურ შედეგს ნახულობდა. მსგავსი

პარტიების პროგრამებში აშკარა იყო პოპულისტური რიტორიკა, რომელიც ამ პარტიებს ათქმევინებდა, რომ ხალხის სახელით მოქმედებდნენ.

კომუნისტური გადმონაშთის მქონე ქვეყანაში, მნიშვნელოვანი სიმბოლური და ისტორიული როლი ჰქონდა სოლიდარობის მოძრაობას და ხალხს, ანუ ნაციას, თუმცა ქვეყნის ახალ რელსებზე დაყენება და გარდაქმნა მოითხოვდა რიგი ცვლილებების განხორციელებას, რომელსაც მოჰყვა ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური პრობლემები, რის გამოც სიმბოლოები და ისტორიული მოვლენები მხოლოდ პოპულიზმის იარაღად გადაიქცა. პოლონური პოპულიზმი ეხმიანება ისტორიულ დაყოფას, რომელსაც საზოგადოებაში ღრმად აქვს ფესვები გამდგარი (Wysocka, O., 2009). პოლონეთი, ყოფილი სოციალისტური სახელმწიფოა, სადაც საკმაოდ მკვეთრად იდგა საკითხი ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობის მეშვეობით ჩამოყალიბებული სოციალური პოლარიზაციის შესახებ, თუმცა ამ პერიოდისათვის, ქვეყნის წინაშე მდგარმა პრობლემებმა სოციალური პრობლემების თემატიკა უკანა პლანზე გადასწია, წინ კი ეროვნულ პათოსზე ჩამოყალიბებული დაპირებები წამოსწია.

შესაძლოა ითქვას, რომ მიუხედავად მაღალი სოციალური და პოლიტიკური პოლარიზაციისა, ამ პერიოდის პოლონეთში, ისევე, როგორც საქართველოში კომუნიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა აჭარბებს ყველანაირ პრობლემას, შესაბამისად, ლიდერები, რომლებიც ამ მიზნის მისაღწევად იბრძვიან, აშკარა წარმატებითა და ნდობის ხრისხით სარგებლობენ საზოგადოების უმრავლესობაში. დაწყებული პროფკავშირების პრობლემით, და დასრულებული ლიბერალური დემოკრატიისა და კეთილდღეობის სახელმწიფოდ ქცევის სურვილით, ვალენსამ საზოგადოების უმრავლესობის მხარდაჭერა მოიპოვა, ამას კი თან ერთვოდა ეროვნული სულისკვეთება, რომელიც სრულიად პოლარიზებულ საზოგადოებას ერთ მუშტად კრავდა. სწორედ ეს იყო მიზეზი იმისა, რომ მან გაიმარჯვა არჩევნებში, თუმცა მას შემდეგ რაც კომუნიზმის საფრთხემ ჩაიარა, ეროვნული სუვერენიტეტი საფრთხის წინაშე აღარ იდგა, საზოგადოების სოციალურმა და ეკონომიკურმა პრობლემებმა იჩინა, თავი რაც მიზეზი გახდა შემდგომ არჩევნებში კომუნისტური პარტიის ლიდერთან დამარცხებისა (Skolkay, A. 2000).

2.2. ავსტრია

მნიშვნელოვანი სახელმწიფო, რომელშიც პოპულიზმის საკმაოდ მაღალი ხარისხი არსებობდა ავსტრიაა, რომლის პოლიტიკურ სისტემაში მოღვაწეობდა ერთ-ერთი წარმატებული პოპულისტი ლიდერი, ჰაიდერი. ავსტრიული პოპულიზმი გაცნობიერებულია პოლიტიკური მობილიზაციის საშუალებასთან (Betz, H. G. 2002). 1990-იან წლებში მისმა პარტიამ „თავისუფლება“ მიიღო უდიდესი შესაძლებლობა გამოსულიყო არაეფექტური მთავრობის წინააღმდეგ, ამ გზით გამხდარიყო ქვეყანაში მთავარი კონკურენტუნარიანი პარტია და მოეპოვებინა ხალხის დიდი მასების სიმპათია. პარტიამ შექმნა კლიმატი, რომლისთვისაც პოპულისტური აგიტაცია მხოლოდ და მხოლოდ მისაღები ფორმა გახდა საქმიანობისა. პარტიის უდიდესი გავლენა ასევე დიდ გამოძახილს ჰპოვებდა სხვა პარტიებსა და ლიდერებში. სოციალ-დემოკრატებისთვისაც კი საჭირო გახდა 1996 წელს, რომ კანცლერობის კანდიდატად გამოეყვანათ ტელეგენური მენეჯერი, ვიქტორ კლიმა, რომელიც ჰაიდერის წინააღმდეგ იბრძოლებდა. ჰაიდერის ფენომენის შექმნაში დიდი როლი ითამაშა მედიამ, რომლისთვისაც იგი ტიპური პოლიტიკოსისაგან მკვეთრად განსხვავდებოდა. ჰაიდერმა, თავისი პარტიის მხარდამჭერთა რაოდენობა 5 %-იდან 26%-მდე გაზარდა, 1983-1999 წლებში (Betz, H. G. 2002). პარტია აერთიანებდა ძირითადად, საშუალო კლასის წარმომადგენლებს, მათ შორის დაწყებული ანტი-კლერიკალური ლიბერტარიანელებით, გაგრძელებული აკადემიკოსებითა და დასრულებული პან-გერმანული ნაციონალისტური ჯგუფებით. პარტია „თავისუფლება“-მ 52 ადგილი მოიპოვა ავსტრიის პარლამენტში 1999 წელს სოციალურ დემოკრატებთან ერთად (Albertazzi, D. & Macdonnell, D. 2008).

ჰაიდერმა, როგორც პოპულისტურმა ლიდერმა დიდი როლი ითამაშა ავსტრიულ პოლიტიკაში. მას ჰქონდა დიდი გავლენა და ზემოქმედების უნარი. 1992-1995 წლებში მისმა ლიდერობამ პარტიის ინსტიტუტები შეასუსტა და ყურადღების ცენტრი ლიდერის უნარებსა და მნიშვნელობაზე გადაიტანა (Albertazzi, D. & Macdonnell, D. 2008). მას შემდეგ რაც, მისი პარტია მმართველი კოალიციის წევრი გახდა, არ დაუმაღლავს ამბიცია გამხდარიყო კანცლერი, გარდა ამისა, მიუხედავად ხშირი დარტყმებისა, რომლის ატანაც პარტიას უწევდა მის გამო, იგი მაინც თანხმდებოდა, ვინაიდან სწორედ მსგავსი პოლიტიკა ინარცუნებდა მათ, როგორც პარტიას პირველ საფეხურზე. პარტია სულ უფრო მეტად ცენტრალიზებული

ხდებოდა, რაც გამოწვეული იყო პარალელურად მიმდინარე ჩვლილებებით, რომელიც განპირობებული იყო ჰაიდერისა და პარტიის სხვა წარმომადგენლების აზრობრივი უთანხმოებით. ჰაიდერის მმართველობის პერიოდში მოქმედებდა პრაგმატული მიმართულების იდეოლოგიური კურსი, რომელიც ყურადღების ცენტრში აქცევდა საშუალო კლასს, რომელსაც არწმუნებდა უსარგებლო და კორუფციული სისტემის არსებობაში. 1997 წლის ახალი პარტიული პროგრამით წარდგა ჰაიდერი, სადაც ყურადღების ცენტრი ქრისტიანულ ევროპასა და იდენტობაზე იყო გადატანილი. მზარდი შიდა პარტიული დაპირისპირების გამო, პარტიამ სულ მალე დაიწყო რეპუტაციისა და სანდოობის დაკარგვა. ამ ფაქტორმა, ჰაიდერს ბიძგი მისცა ეფიქრა ახალი რევოლუციის დაწყებაზე ნაციონალური პარტიის ლიდერების წინააღმდეგ, რომელსაც პასუხად მოჰყვა 2002 წლების ნოემბრის არჩევნები. არჩევნებში წარმატება კონსერვატორებმა მოიპოვეს, ჰაიდერის პარტიის მხარდაჭერის რიცხვი 10%-მდე დაეცა. ჰაიდერისა და მისი პოლიტიკის წინააღმდეგ გამოვიდნენ პარტიის შიგნით არსებული ჯგუფები, რომელთაც ჰაიდერი და მისი მომხრეები აიძულეს წასულიყვნენ პარტიიდან 2004 წლის 4 აპრილს(Albertazzi, D. &Macdonnell, D. 2008). ეს იყო იდეოლოგიური დაპირისპირება ულტრა-მემარჯვენეებთან. ჰაიდერმა, შემდგომში შექმნა ახალი პარტია, რომლის რიტორიკაც კვლავ ხალხის დიდი მასების სიმპათიას იმსახურებდა. მისი რიტორიკა იმდენად ძლიერი იყო, რომ მცირედი მოქმედებაც კი მიმართული ჰაიდერის წინააღმდეგ აუცილებლად პოვებდა ზეგავლენას მომიჯნავე ქვეყნებში. ჰაიდერის ამ თვისების გამო, ევროკავშირმა მის წინააღმდეგ რიგ ღონისძიებებს მიმართა. ევროკავშირისათვის მემარჯვენე ექსტრემისტული და რადიკალური ძალების მოძლიერება ავსტრიაში, ნიშნავდა მომიჯნავე ტერიტორიებზე ქაოსის გამოწვევასა და მსგავსი პარტიების გაძლიერებას(Betz, H. G. 2002). ჰაიდერის პარტიამ განაგრძო მტკიცე თანამშრომლობა სამთავრობო პარტიასთან. 2005 წლის 23 ოქტომბრის არჩევნები იყო უმნიშვნელოვანესი გამოცდა ორივე პარტიისათვის. ამ არჩევნებისას პარტია თავისუფლებამ შეძლო 15 % მხარდაჭერის მიღება, რაც მკვეთრად აღემატებოდა ჰაიდერის პარტიის მაჩვენებელს(Albertazzi, D. &Macdonnell, D. 2008).

ჰაიდერი იყო ლიდერი, რომელიც ამბობდა იმას, რასაც ფიქრობდა. მას საუკეთესოდ შეეძლო საკუთარი თავის წარმოჩენა ხალხის წარმომადგენლად და

გულშემატკივრად. მისი წარმატება იყო პოლიტიკური სტრატეგიის ნაწილი. იგი უბადლოდ ფლობდა ხალხის დარწმუნების ტექნიკას და ბოლო პოზიციებზე მდგომსაც კი შეეძლო ეთქვა ისეთი რამ, რაც ყურადღების ცენტრში მოაქცევდა. პოლიტიკური მოწინააღმდეგეების დასამარცხებლად ხშირად საუბრობდა იმიგრაციისა და მულტიკულტურალიზმის საკითხებზე. ზოგადად, რადიკალური მემარჯვენეები არ ინტერესდებიან კულტურულად და ეთნიკურად ჰომოგენური საზოგადოების შექმნით, თუმცა ავსტრიისათვის ეს საკითხები არასოდეს კარგავს აქტუალურობას. აღსანიშნავია ასევე, უმუშევრობის მცირე მაჩვენებელი, რომელიც საზოგადოებას უფრო მეტად პოლიტიკურად ყოფს, ვიდრე სოციალურად და ეკონომიკურად. რა თქმა უნდა, აქაც არსებობს უქონელი მასები, საშუალო ფენის წარმომადგენლები და მდიდარი ელიტა, თუმცა პოპულიზმის გავლენა სოციალურ საკითხთა პირდაპირ წრეზე არ გადის.

ჰაიდერისათვის პოპულიზმი დემოკრატიის ჩამოყალიბების მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენდა. მთავარი სლოგანიც რიგი რადიკალური მემარჯვენე პარტიებისა, სწორედ პოპულისტურია, სადაც ძირითად ასპექტს ხალხისათვის ხმის მიცემის უფლების დაბრუნება წარმოადგენს. ავსტრიული დემოკრატიის უმნიშვნელოვანესი გამოცდა კორუფციის აღმოფხვრაა, რომელიც არც ისე მარტივია.

2.3. საფრანგეთი

საფრანგეთი ერთ-ერთი ყველაზე მეტად იდეოლოგიზირებული ქვეყანაა, რომლისთვისაც სახელმწიფოებრივი ისტორიის მანძილზე ნაცნობია უამრავი ბრძოლა დემოკრატიული მმართველობისა და კეთილდღეობისათვის. მასში, ისე როგორც არცერთ ქვეყანაში, არის მუდამოხე სული, რომელიც სახელმწიფოებრივი კეთილდღეობის მოპოვების სურვილითაა განმსჭვალული. ქვეყანას ახსოვს უამრავი მოძრაობა, რომელსაც განსხვავებული საფუძველი ჰქონია, თუმცა მიზანი ერთი. უმეტესად, ამ მოძრაობებს პოპულისტური ლიდერები იყენებენ სამთავრობო

პოზიციების მოპოვებისათვის. ფრანგული პოპულიზმი ბევრისათვის, ხალხისათვის წართმეული ძალაუფლების დაბრუნების დამაიმედებელი პირობაა, ბევრისათვის კი მხოლოდ ლიდერსა და ხალხს შორის არსებული ყველანაირი საზღვარის ნგრევის საშუალება (Mayer, N.2017).

ფრანგული პოპულიზმის მნიშვნელოვანი წარმომადგენელია ჟან-მარი ლე პენი, რომელიც საკუთარ წარმომავლობაზე აპელირებით, საზოგადოების უმრავლესობის მხარდაჭერის მოპოვებას ცდილობდა. მისი წარმატება ფრანგულ პოლიტიკაში განპირობებულია სწორედ, მისი გამოცდილებით, რომელიც ღარიბ, მოშიშხილე და სიცივეში მყოფ ხალხთან და მათ განწყობებთან აკავშირებდა და ამასთანავე, აახლოებდა. მისი მომხრეთა რიცხვი და სეგმენტი სხვადასხვა საარჩევნო პერიოდში მკვეთრად განსხვავდებოდა, მოიცავდა გლეხებსა და ფერმერებს, დამოუკიდებელ საშუალო კლასს და ასევე მუშათა კლასს, რომელთაც ლურჯსაყელიანებს უწოდებენ, თუმცა საბოლოო ჯამში, მის მომხრეთა უმრავლესობას წარმოადგენდა გაუნათლებელი ადამიანები, რომელთაც მხოლოდ მარტივი წინადადებებისა და დაპირებების აღქმა შეეძლოთ. მუშათა კლასის მაღალი მხარდაჭერის გამო, იგი მემარცხენე პოპულისტად მიაჩნდათ, თუმცა მისი იდეოლოგიური მიკუთვნებულობა მემარცხენეობისაგან შორს იყო. საფრანგეთში მემარჯვენე ფრთის პოპულიზმის წარმატება და აღმასვლა დაიწყო 1983-84 წლებში, როდესაც პირველად, ლე პენის პარტიამ 16,7% დააგროვა. ეს პირველი დიდი წარმატება იყო პარტიისათვის, რომელიც 1972 წელს იქნა დაარსებული. ამ პერიოდიდან ბრძოლა ძალაუფლებისათვის გახდა უპირატესი მნიშვნელობის. ლე პენის მხარდაჭერა სულ უფრო იზრდებოდა და ეს მხარდაჭერის მაღალი მაჩვენებელი დაფიქსირდა 2002 წლის აპრილის საპრეზიდენტო არჩევნებზე, როდესაც მისადმი მხარდაჭერამ 16,9%-ი შეადგინა (Albertazzi, D. & Macdonnell, D. 2008). ელიტის წინააღმდეგ მიმართული კამპანია ფართოდ იქნა გაზიარებული ამომრჩეველთა მიერ, რამაც საერთო წარმატება მოუტანა ლე პენს (Mayer, N.2017).

ლე პენისა და მისი პარტიის წარმატება დიდწილად დამოკიდებულია იმ ფაქტორებზე, რომელზეც ხშირად აპელირებენ, კერძოდ კი, ქსენოფობიაზე, ეთნონაციონალიზმსა და პოლიტიკურ უკმაყოფილებაზე. მის დაპირებებში

ყურადღება მახვილდება ფრანგულ ნაციაზე და მის კულტურულ, ისტორიულ და პოლიტიკურ წარსულზე, იმაზე თუ როგორაა შესაძლებელი ამ ნაციის გამოყვანა ეკონომიკური სიდუხჭირიდან, მის დაპირებებში საუბარია პასუხისმგებლობის მაღალ გრძნობასა და საემიგრაციო პოლიტიკაზე, რომელიც ფრანგული ეთნოსის თუ ნაციის დაცვის მექანიზმი იქნებოდა. მისი და მისი პარტიის შეხედულებით, ეროვნული იდენტობის შესანარჩუნებლად საჭიროა სხვადასხვა ხალხების განსხვავებულ გარემოში ცხოვრება. ლე პენის პარტიის მთავარი სლოგანი ამ პერიოდში იყო „ფრანგები უპირველეს ყოვლისა“. 1990-იანი წლებიდან, მისი პარტიის ფოკუსი შეიცვალა და კეთილდღეობის მიღწევა გახდა უპირველესი მიზანი (Albertazzi, D. & Macdonnell, D. 2008). მიზნის შეცვლა შესაბამისად, საზოგადოების განწყობების შეცვლამ განაპირობა. საზოგადოებისათვის, რომელიც უმუშევრობის ერთ-ერთი დიდი პროცენტული რაოდენობით გამოირჩეოდა, მატერიალური კეთილდღეობა, უფრო პრიორიტეტული იყო, ვიდრე აბსტრაქტული და მემარჯვენე ტიპის დაპირებების გაცემა. სწორედ ამის გამო, ლე პენი ხშირად შეურაცხავთ მემარცხენე პოპულისტად ღარიბი, უბრალო ხალხის, მუშათა კლასის სწრაფად მობილიზებისა და მისდამი დიდი მხარდაჭერის გამო, თუმცა იგი ულტრანაციონალისტია, პოპულისტური პროგრამით დახუნძლული. ეს არის ლიდერი, რომელიც ხალხისათვის პოპულარული იდეებით გამოდის. მის მთავარ დაპირებათა შორისაა საემიგრაციო პოლიტიკის გამკაცრება, რომელიც ხელს შეუშლის არალეგალი და ქვეყნის მტრების მომრავლებას ქვეყნის შიგნით. მსგავსი დაპირება, გამომდინარე მუდმივი დამაბულობიდან, რომელიც არსებობს საფრანგეთში, დიდი წარმატებით სარგებლობს მოსახლეობის უმრავლესობაში. ლე პენის პრიორიტეტებია რუსეთთან ურთიერთობების გაუმჯობესება და ევროკავშირიდან გამოსვლა, ვინაიდან სწორედ მან ვერ განაპირობა საფრანგეთის ეკონომიკური და სოციალური კეთილდღეობა. 1980-იან წლებში არსებული დამოკიდებულება, რომელიც ევროკავშირისადმი მიმხრობას გულისხმობდა, 1990-იან წლებში მკვეთრად იყო მიმართული ევროკავშირის წინააღმდეგ. ევროკავშირის ლანძღვა და იქიდან გამოსვლის დაპირება, სხვა ევროპული პოპულისტური და მემარჯვენე პარტიების მსგავსად მოდური გახდა. ქვეყანაში არსებული მაღალი უმუშევრობის დონისა და დაბალი ხელფასების გამო, მოსახლეობის უკმაყოფილება

სულ უფრო იზრდებოდა. სწორედ ამ ფაქტორმა, განაპირობა მხარდაჭერის მაღალი ხარისხი ლე პენის დაპირებებისადმი. ლე პენის დამოკიდებულება ელიტის წინააღმდეგ, ხშირად გამხდარა მიზეზი მოსახლეობის დიდი ნაწილის მხარდაჭერისა.

რაც ყველაზე მანიშნებელია, არის ის, რომ მოსახლეობის განწყობები და დამოკიდებულებები ერთგვაროვნად უარყოფითია ფრანგული პოლიტიკის სტაბილურობისადმი და ასევე, ძალიან მცირეა ნდობის ხარისხი. 1978 წლიდან 1997 წლამდე საზოგადოების უნდობლობის ხარისხი 62%-დან 80%-მდე გაიზარდა, თუმცა უკვე 1999 წლიდან ამ რაოდენობამ 57% შეადგინა (Albertazzi, D. & Macdonnell, D. 2008). საზოგადოების მხოლოდ 7 %-ი ინტერესდება და პატივს სცემს პოლიტიკას და პოლიტიკოსებს (Albertazzi, D. & Macdonnell, D. 2008). ამ უნდობლობის მიზეზი გამუდმებული ეკონომიკური და სოციალური პრობლემებია, რომელთა გადაწყვეტა პარტიებსა და სხვა ინსტიტუტებს უჭირთ. ამ მიზეზის გამო, ბევრმა სტაბილურმა ამომრჩეველმა შეწყვიტა ხმის მიცემა. გარდა ამისა, ხალხმა გააანალიზა ეკონომიკური პრობლემების სიღრმე საფრანგეთში და აღარ სჯერა მარტივი და პოპულისტური, ყველასათვის პოპულარული გადაწყვეტილების გამოტანის და ალტერნატივის არჩევის, რომელიც მარტივად გადაუჭრით ყველა ეკონომიკურ პრობლემას (Mayer, N. 2017).

საბოლოოდ, საზოგადოების სოციალურმა პოლარიზაციამ გამოიწვია მემარჯვენე პოპულისტური პარტიისა და მისი ლიდერის საარჩევნო პროგრამის დატვირთვა მემარცხენე იდეებით. საზოგადოების სოციალურ და პოლიტიკურ პრობლემათა მატების მეშვეობით, ყალიბდებოდა სოციალური პოლარიზაცია, რომელიც უშუალოდ განაპირობებდა საზოგადოებასა და პოლიტიკურ წრეებში, საზოგადოების უმრავლესობისათვის პოპულარული იდეების წინ წამოწევას.

2.4. უნგრეთი

უნგრეთის ისტორიისა და პოლიტიკური სისტემისათვის არ არის უცხო პოპულისტური პოლიტიკის და პოპულისტური მოძრაობების არსებობა. ეს ქვეყანა

არის მაგალითი იმისა თუ როგორ შეიძლება იყოს დემოკრატიის თანმდევი მოვლენა, პოპულიზმი, წარმატებული ნებისმიერი მმართველობისა და იდეოლოგიის მქონე სახელმწიფოში. ქვეყანაში პოპულიზმის აღმავლობა რეაქციის ხასიათს ატარებდა იმ გარემო პირობების გავლენით, რომელში არსებობაც უწევდა. პოპულიზმი უნგრეთის კულტურის ნაწილს შეადგენდა დიდი ხნის განმავლობაში, თუმცასხვადასხვა ეტაპებზე წარმოშობილმა პოლიტიკურმა ვითარებამ, რომელსაც ახლდა გამუდმებული სოციალური უკმაყოფილება, შეძლო უნგრეთის პოლიტიკურ სისტემაში პოპულისტური პოლიტიკის გავლენის ზრდა.

კეთილდღეობის სახელმწიფოს შექმნის სურვილმა უნგრეთი დემოკრატიულ სახელმწიფოდ აქცია. აქ დემოკრატიის განვითარებას თან ახლდა პოპულიზმის აღმავლობაც, ვინაიდან ხალხისათვის მნიშვნელოვანი და პოპულარული იდეების წინ წამოწევა და განხორციელება, მხარდაჭერის მაღალ დონეს მოითხოვდა. სწორედ ამის გამო, პარტიები ცდილობდნენ ხალხისათვის მნიშვნელოვან საკითხებზე აპელირებით მოეპოვებინათ ამომრჩეველი. 1989-90-იან წლებში, უნგრელებს სურდათ დემოკრატია, რომელიც მოიტანდა ფუნქციონირებად საბაზრო ეკონომიკას, ხელს შეუწყობდა დემოკრატიული პოლიტიკური საზოგადოების, ეროვნული იდენტობის ჩამოყალიბებასა და ბოლოს, ევროპასთან შეერთებას. სისტემურმა ცვლილებებმა განაპირობა ღრმა სოციალური კრიზისები, რომელსაც მკვეთრად პოლარიზებული საზოგადოების არსებობა ერთვოდა. სპონტანური ეკონომიკური ტრანსფორმაციის და კრიზისის მენეჯმენტის კომპლექსური შედეგი იყო ის ნეგატიური ეფექტები, რომელიც გამოიწვია მან საზოგადოებაში: მაღალი უმუშევრობა, ღარიბი უნარ-ჩვევები ან განათლების დონე, ცხოვრების დაბალი ხარისხი, ასაკოვანი ადამიანების რაოდენობა და მდარე, სუსტი ინფრასტრუქტურა. ამ ფაქტორებმა 10-15 %-ი ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობისა გააძევა ბაზრიდან, უმუშევართა ეს საზოგადოება მსოფლიო ბაზარზე აღარ დაბრუნებულა (Bozaki, A.2012.).

უნგრეთისათვის დემოკრატია კეთილდღეობასთან ასოცირდებოდა და იმდენად უნდოდათ ამ მმართველობის დამყარება, რამდენადაც ხედავდნენ დემოკრატიული ქვეყნების სიმდიდრეს, თუმცა აღმოჩნდა, რომ დემოკრატიას არანაირი ღირებულება არ აქვს საზოგადოებაში, რომელიც მშვიერია და

გადარჩენისათვის იბრძვის. უნგრული საზოგადოებისათვის მყარი ეკონომიკური მდგომარეობა და ზოგადად, კეთილდღეობა უპირატესი მნიშვნელობისაა, რის გამოც კიდევ ერთი მკვეთრად ფრაგმენტირებული და პოლარიზებული, ნაკლებ ინტეგრირებული საზოგადოებით ხასიათდება. ამ პერიოდში არსებულმა სოციალურმა და ეკონომიკურმა სიტუაციამ, განაპირობა საზოგადოების მკვეთრი პოლიტიკური პოლარიზაცია მემარჯვენეებად და მემარცხენეებად, რომელთა ღირებულებებიც განსხვავდებოდა პრინციპულად მნიშვნელოვან საკითხებზე. მემარცხენედ ითვლებოდა სოციალისტური პარტია, რომელიც ლიბერალურ ეკონომიკურ პოლიტიკას, ადამიანის უფლებებსა და ეკონომიკურად ლიბერალურ თავისუფალ დემოკრატიას უჭერდა მხარს. მეორე მხარეს მემარჯვენეები წარმოადგენდნენ, რომელთა მთავარი ღირებულებები ტრადიციულად მორალურობაში, რელიგიურობასა და ეთნო ნაციონალიზმში მდგომარეობდა. მემარჯვენეებს წარმოადგენდნენ მოდერნიზებული და რადიკალური ნაციონალისტები და ასევე, კონსერვატორები. მათ რიცხვში შედიოდა უნგრეთის დემოკრატიული ფორუმი, ფიდესზი, რადიკალური ნაციონალისტური MIEP, Jobbik და MDF(Palonen. E. 2009).

1998-2002 წლებში კოალიციურმა მთავრობამ ვიქტორ ორბანის მეთაურობით შექმნა შესაძლებლობა კონსოლიდირებული დემოკრატისა, თუმცა ეს არ გულისხმობდა პოპულიზმისა და მისი განმაპირობებელი პოლარიზაციის შემცირებას. პირიქით, კონსოლიდირება, სულ უფრო მაღალი პოპულისტური პოლიტიკისა და ამასთანავე, მკვეთრი პოლარიზაციის ფონზე ხდებოდა. ქვეყანაში გამუდმებული პრობლემების არსებობამ და მათი გადაწყვეტისათვის ხალხის გამუდმებულმა ბრძოლამ ქვეყანა კონსოლიდირებულ დემოკრატიად აქცია. რეჟიმმა ვერ განახორციელა ის დაპირებები, რომლითაც საზოგადოების მხარდაჭერის მოპოვება შეძლო. იგი, ამის გამო განიხილებოდა, როგორც კორუფციული. 1998 წელს ორბანმა იგრძნო, რომ დრო იყო გაეტარებინა რიგი ცვლილებები ძალაუფლებით სტრუქტურებში და შეეცვალა ელიტები. ორბანს სჯეროდა, რომ საუკეთესო გზა იქნებოდა, რომ ორ ძალაუფლების მქონე ოლიგარქიულ სტრუქტურას შეჯიბრების საშუალება მისცემოდა. მან შესაძლებელი გახადა ორგანიზება გაეწია და შეექმნა ეკონომიკური და სოციალური ბაზა ელიტებისათვის. 2004 წელს უნგრეთი

შეუერთდა ევროკავშირს, თუმცა არაკონსოლიდირების ელემენტები 2006 წელს კვლავაც გამოჩნდა, რამაც გამოიწვია ერთიანი შიდა პროდუქტის რაოდენობის ვარდნა(Bozaki, A. 2012).

ვიქტორ ორბანი ფიდესზ-ის ლიდერი და პრემიერ-მინისტრია. მისი პარტია მიიჩნეოდა პირველად, რომელმაც შეძლო ოპოზიციასთან თანამშრომლობითი ურთიერთობის ჩამოყალიბება. მისმა მთავრობამ დააბალანსა არსებული პოლიტიკური დაყოფა, თუმცა საზოგადოებაში, კვლავაც რჩებოდნენ ერთის მხრივ, ორბანის მხარდამჭერები და მეორეს მხრივ, ორბანის მოწინააღმდეგეები. 2002 წლის არჩევნებში ორბანმა ვერ შეძლო ძალაუფლების სათავეში მოსვლა. 2002 წელს პრემიერ მინისტრ პეტერ მედგესიმ, რომელმაც თავისი მთავრობის უმნიშვნელოვანეს საკითხთა ნუსხაში შეიტანა საზოგადოების სოციალური პრობლემები, რითაც საზოგადოების მხარდაჭერა მოიპოვა. ორბანმა ამ მარცხის ახსნა პოპულისტური მითოლოგიის მეშვეობით სცადა.

მიუხედავად იმისა, რომ 2002 წელს ორბანმა წააგო არჩევნები, იგი რჩებოდა პარტიის ლიდერად და ცდილობდა თავისი გრძელვადიანი მიზნების განხორციელებას, რომელთა შორისაცაა: სოციალური ინტეგრაციის ახალი კურსის განხორციელება და უნგრული პოლიტიკის პოლარიზაცია. ეს ის მნიშვნელოვანი საკითხები იყო, რომლითაც შეეცდებოდა მმართველობის დაბრუნებას. საბოლოოდ, 2008 წლის გლობალური ეკონომიკური კრიზისის შედეგად, ორბანმა შეძლო კვლავ გაეერთიანებინა პოლიტიკური ცენტრი პოპულიზმის საფუძველზე და 2010 წლის ახალ პარლამენტში მოსვლით, დაებრუნებინა ძალაუფლება.

2010 წლის არჩევნებში ფიდესზმა მიიღო 53%-ი მხარდაჭერა, რომლითაც შეძლო პარლამენტში 2/3-ი ადგილების მიღება(Bozaki, A. 2012). მან მიიღო შესაძლებლობა, რომ შეეცვალა ძირითადი კანონი ხმათა უმრავლესობით, მათ შორის კონსტიტუციაც. ხალხის მხარდაჭერით ორბანმა აიღო ვალდებულებდა ძირეული პოლიტიკური ცვლილებების გატარების. ცენტრალური ადგილობრივი ადმინისტრაციები სულ უფრო პოლარიზებულები გახდნენ, ყველა წამყვანი პოზიცია ორბანის პარტიის წარმომადგენლებსა და მხარდაჭერებს ეკავათ. მან გამოიყენა ახლად მიღებული სამთავრობო პოზიციები, რათა მედია მიესაკუთრებინა და

პროორბანული გაეხადა. მედიის თავისუფლება მკაცრად შეზღუდულია. მიუხედავად მცდელობისა, უნგრეთს 2013 წელსაც კი აქვს მრავალპარტიული დემოკრატია, თუმცა არა შეჯიბრებითი, არამედ არალიბერალური, მისი პოლიტიკური, მედია და სასამართლო სისტემის გამო(Palonen, E. 2009).

საბოლოოდ აღსანიშნავია, რომ უნგრული პოპულიზმისათვის დამახასიათებელია სიმარტივე და მოქნილობა. აქ პოპულიზმის წარმატებულობას, განაპირობებს არა დემოკრატიულობის ზრდა, არამედ საზოგადოების სოციალური უკმაყოფილების ხარისხი, ვინაიდან ავტორიტარული რეჟიმის პირობებშიც კი საზოგადოების სოციალური კეთილდღეობის შესახებ დაპირება აღმოჩნდებოდა უმეტესად, პოპულისტი ლიდერების ან პოპულისტური პოლიტიკის წინ წამოწევის განმაპირობებელი. სწორედ ამიტომ, შეიძლება ითქვას, რომ უნგრულ პოლიტიკაში პოპულიზმის ზრდას საზოგადოების მუდმივი დაუკმაყოფილებლობა, სოციალური პოლარიზაცია და ამასთანავე, კეთილდღეობისაკენ სწრაფვა განაპირობებდა. გარდა ამისა, პოპულიზმის ზრდას განაპირობებდა პოლიტიკური პოლარიზაციაც, რომელიც უფრო მეტად ერთპიროვნული მმართველობისაკენ იყო მიდრეკილი, ვიდრე მრავალპარტიული და შეჯიბრებითი დემოკრატიისაკენ.

ატილა აგჰის აზრით, თუ უქონელი მასების მოთხოვნები მიიღებს მზარდ პოლიტიკური წარმომადგენლობის ფორმას, ამან შეიძლება ეკონომიკური ქაოსი გამოიწვიოს საზოგადოებაში, რომელიც ხშირ შემთხვევაში პოპულისტური დემოკრატიის გამომწვევია. გამომდინარე ქვეყანაში არსებული მერყევი დემოკრატიისა, 1990-იანების ბოლოსაც კი უნგრელი მოსახლეობის უმრავლესობა ეკონომიკურად მარგინალიზებული, თუმცა პოლიტიკურ წარმომადგენლობას მოკლებული იყო(Agh. Attila). რაც შეეხება უნგრეთში არსებულ სოციალურ პოლარიზაციას, სწორედ ეს იყო მიზეზი მის პოლიტიკაში პოპულიზმის შემოსვლისა და შესაბამისად, მისი როლის ზრდისა.

III თავი. საქართველოს მაგალითი

3.1. პოლარიზაციის გავლენა პოპულიზმზე საქართველოში დამოუკიდებლობის აღდგენის დღიდან დღემდე-ზოგადი მიმოხილვა

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ, პოსტ-საბჭოურმა იმედგაცრუებამ და გაბატონებული იდეოლოგიის შიშმა, მემარცხენე ტიპის პარტიები და მოძრაობები პოლიტიკური არენიდან გააქრო, თუმცა მიუხედავად ამისა, ქვეყანაში პოლიტიკური პოლარიზაციის მაღალი ხარისხი ყოველთვის შეინიშნებოდა. 1990-იანი წლების დასაწყისში არსებულ სიტუაციას მასობრივი ისტერიის ხანას უწოდებს სტივენ კინგი(კინგი.ს.2012). ეს პერიოდი საზოგადოებისათვის ახალი იმედის, ლიბერალური ღირებულებებისა და თავისუფლების მოლოდინს წარმოადგენდა. ამ დროისათვის არსებული 130 პარტიიდან უმრავლესობა მხარს უჭერდა ქვეყნის დამოუკიდებლობის ცნობას, საბაზრო ეკონომიკასა და დემოკრატიას(კინგი.ს.2012). საზოგადოება და მათი დამრავლებლები ეროვნული პათოსით იყვნენ გამსჭვალულნი, თუმცა ეს პარტიები იდეოლოგიური საფუძვლებიდან იშვიათად გადადიოდნენ. რაც ყველაზე მთავარია არსებობდა მკვეთრი პოლიტიკური პოლარიზაცია, რომელიც იდეოლოგიურ ანუ შინაარსობრივ განსხვავებებთან ერთად განპირობებული იყო ტექნიკური სახის საკითხებზე შეუთანხმებლობით. პოლიტიკურ სივრცეში დიდი ადგილი ეკავა „შეურიგებელ“, ეროვნული სულის, ემოციურ ახალგაზრდობას, რომელიც დაპირისპირებაში მოდიოდა „ზომიერებთან“, რომელთა აზრითაც, ნაჩქარევი და ემოციური ნაბიჯი, მხოლოდ და მხოლოდ უარყოფით უკუკავშირს გამოიწვევდა(კინგი.ს.2012). საბოლოო ჯამში, საზოგადოება მზად იყო ტოტალიტარული რეჟიმი დემოკრატიულით შეეცვალა. იგი მზად იყო ცვლილებებისათვის. ერთ-ერთი ლიდერი, რომელმაც ხალხის ნება-სურვილზე აპელირებით და პოპულისტური გამოსვლებით მოსახლეობის უმრავლესობის მხარდაჭერა მოიპოვა, იყო ზვიად გამსახურდია. მიუხედავად მისი დიდი სურვილისა და ეროვნული სულისკვეთებისა, მისმა მთავრობამ შეძლო მასების დიდი მხარდაჭერის მობილიზება, თუმცა ვერ შეძლო დაპირებების განხორციელება და საზოგადოების იმ პრობლემათა გადაწყვეტა, რომელთა მოგვარებაზე პასუხისმგებლობაც მან საკუთარ თავზე აიღო. ფიქრებისა და დაპირებების განხორციელება, შესაძლოა იმაზე რთული აღმოჩნდეს, ვიდრე თქმა, მიუხედავად

იმისა, რომ უმეტესად ლიდერებს თავადვე სჯერათ იმის, რასაც ჰპირდებიან საზოგადოებას.

საზოგადოების პრობლემებზე პასუხგაუცემლობამ გამოიწვია სხვადასხვა პოლიტიკური, გასამხედროებული ჯგუფების ჩამოყალიბება, რომელთაც გადაწყვიტეს, რომ მმართველი ძალა უმოქმედო იყო. ისინი ქვეყნის წინსვლას და ხალხის პრობლემათა გადაჭრას მარტივ და სწრაფ გადაწყვეტაში ხედავდნენ, თუმცა არათუ კონკრეტულ რეფორმებს ასახელებდნენ, არამედ მხოლოდ მმართველი ძალის შეცვლისკენ მიისწრაფოდნენ, რამაც ახლად აღიარებული სახელმწიფო უწყესიერებაში ჩააგდო. ამ ქაოსის ფონზე, ედუარდ შევარდნაძის, ახალი ლიდერის გამოჩენამ, ახალი საწყისი მისცა ქვეყნის ევროპული გზით განვითარების პერსპექტივას. მიუხედავად ამისა, საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვანი სოციალური და ეკონომიკური პრობლემები კვლავ გადაუწყვეტელი რჩებოდა. პარტიების რიცხვის მატებამ ვერ განაპირობა მათი მუშაობის ხარისხის ამაღლება და შესაბამისად კი, ქვეყნის წინსვლა და საზოგადოების პრობლემათა გადაწყვეტა.

საზოგადოების მაღალმა პოლარიზაციამ, კორუფციული ელიტისა და სიღარიბის ზღვარს მიღმა დარჩენილთა რაოდენობის ზრდამ, პროტესტის უდიდესი გრძნობა გამოიწვია საზოგადოების კონკრეტულ ჯგუფებში, რომლებიც არსებული მმართველობის წინააღმდეგ გამოვიდნენ. პოპულისტი ლიდერების პოპულისტური გამოსვლებისა და შესაბამისად, ხალხის მხარდაჭერის მაღალი ხარისხის მეშვეობით, ამ ჯგუფმა 2003 წლის ვარდების რევოლუციის მეშვეობით შეძლო ხელისუფლების სათავეში მოსვლა, გაატარა საზოგადოების უმრავლესობისათვის მტკივნეული რეფორმები და ქვეყნის განვითარებას სწორი გზა მისცა.

ქვეყანაში, საზოგადოება პოლიტიკურ საკითხებთან დაკავშირებით პოლარიზებულია, რაც გამოწვეულია შიშით, უნდობლობითა და სხვადასხვა მიზეზების გამო მოსახლეობის ჩართულობის ნაკლებობით პოლიტიკური დღის წესრიგის ჩამოყალიბებისა და პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების პროცესში (ISSA. 2011). საქართველოში პოლარიზაციის ხარისხის მიუხედავად, პოლიტიკური პარტიები არა კონკრეტული პოლიტიკური იდეოლოგიის მიხედვით კლასიფიცირდებიან, როგორც ეს ევროპული დემოკრატიებისთვისაა მეტ-ნაკლებად

დამახასიათებელი, არამედ პოლიტიკური დაპირისპირების მიხედვით. ქართულ საზოგადოებაში პოლიტიკური ძალა არა იდეოლოგიურ მსგავსებასა და მიდრეკილებას უჭირავს, არამედ სოციალურ პრობლემათა გადაჭრის სხვადასხვა ალტერნატივიდან უკეთესის ამორჩევას. ეს კი ძირითადად, საარჩევნო და პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების პროცესის მედიატიზაციამ, პოლიტიკაში მარკეტინგული და პროპაგანდისტული მეთოდების მნიშვნელობის ზრდამ გამოიწვია. ძირითადად, პოლიტიკური პარტიები წინასაარჩევნო პერიოდში აქტიურდებიან, რასაც თან ერთვის კონკრეტული სამიზნე ჯგუფებისათვის განკუთვნილი რიგი შეუძლებელი ან რთულად შესასრულებელი დაპირებების კორიანტელი. ეს პირდაპირ ნიშნავს წინასაარჩევნო პერიოდში პოპულიზმის გამოყენებას ხალხის მხარდაჭერის მოსაპოვებლად. სხვადასხვა საარჩევნო წლებში, სხვადასხვა პარტიები ყურადღებას ამახვილებდნენ რელიგიასა თუ ტრადიციების უპირატესობაზე, ნაციონალიზმსა და ეროვნულ განწყობებზე, რაც თავისთავად მემარჯვენე ფრთისთვისაა დამახასიათებელი. ქართული მემარცხენე პარტიები უკანასკნელ წლებშიც კი მკვეთრად მემარცხენეები არიან, ორიენტირდებიან სოციალურ პრობლემატიკაზე, პირდებიან ხელფასების, პენსიების და სოციალური პაკეტების გაუმჯობესებას. მიუხედავად, მცირე იდეოლოგიური სხვაობისა, პოლიტიკურ პარტიათა მთავარ საზრუნავად რჩება არა იდეოლოგიით და პოლიტიკური პლატფორმით საზოგადოების დაინტერესება, არამედ სოციალურ პრობლემათა შესახებ საუბარი და მათი გადაჭრის მარტივი ალტერნატივების შეთავაზებით საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებში სიმპათიის მოპოვება.

საქართველოში საკმაოდ მაღალია საზოგადოების მიმხრობის ხარისხი კონკრეტული ერთი ან ორი პარტიისადმი. უნგრული მაგალითის მსგავსად, სადაც ორბანის მთავრობის პერიოდში მკვეთრად იყოფოდა საზოგადოება ორბანის მომხრეებად და მოწინააღმდეგეებად, საქართველოშიც ყველა მთავრობის პერიოდში არსებობდა მთავრობის მომხრე და ასევე, მოწინააღმდეგეთა საკმაოდ დიდი ჯგუფი. ოპოზიციური ძალებისადმი უდიდესი მხარდაჭერის მაგალითია, 2003 წლის ვარდების რევოლუცია, რომელმაც ხალხისთვის არასასურველი მთავრობა, „ხალხოსანი“ პოლიტიკოსებით ჩაანაცვლა.

3.2. სოციალური პოლარიზაციის გავლენა პოპულიზმზე საქართველოში

როგორც ზემოთ ავლინებთ, დღესდღეობით საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობის მთავარ საფიქრალს სოციალური პრობლემატიკა და მისი გადაჭრა წარმოადგენს. „მსოფლიო განვითარების მაჩვენებლებით“, რომლის მიხედვითაც მსოფლიო ბანკი ხელმძღვანელობს, საქართველოში, ევროპის სხვა ქვეყნებთან შედარებით მაღალია ეკონომიკური უთანასწორობის მაჩვენებელი(WDI.2016). სწორედ აქედან არის განპირობებული სოციალური პოლარიზაციის ის დონე, რაც ქვეყანაშია დაფიქსირებული.უკანასკნელმა არჩევნებმა აჩვენა, რომ ქვეყანაში არსებობს ორი ძლიერი პოლიტიკური ძალა, რომელთაც ჰყავთ სტაბილური ამომრჩეველი, ძირითადად, სოციალურად დაბალი სტატუსის მქონე საზოგადოებიდან. ისინი, ვისაც მაღალი სოციალური სტატუსი გააჩნიათ საზოგადოებაში, იმ დონეზე ერთვებიან და მონაწილეობენ პოლიტიკაში, რა დონეზეც მათ სოციალურ და ეკონომიკურ სტატუსს, ანუ მათ ბიზნესსა თუ საქმიანობას ეხება. ასევე, უკანასკნელმა არჩევნებმა აჩვენა, თუ რამდენად ინერტულია საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობა, ამავე უმრავლესობის პრობლემების მიმართ, რამდენად იმედეგაცრუებული, შეშინებული და ამავდროულად, როგორი უნდობლობით აღსავსეა ყველა პარტიის დაპირებების მიმართ. 2015 წლის აღწერის მონაცემებით, საქართველოს მოსახლეობის სრული რიცხოვნობაა 3 729 500(საქსტატი.2015). 2016 წლის 8 ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნების შედეგებით, მხოლოდ 51,63%-მა მიიღო მონაწილეობა, ეს კი შეადგენდა 1 814 276 ადამიანს. საზოგადოების მონაწილეობა ხმის მიცემის პროცესში საკმაოდ დაბალია და იმდენად ხელოვნური, რომ არჩევნებზე მისულ ადამიანებსაც კი აღარ სჯერა, რომ შეუძლია შეცვალოს პოლიტიკური დღის წესრიგი, მმართველობა და ქვეყნის საგარეო თუ საშინაო მიმართულებები. თუმცა, პოლიტიკური და სოციალური პოლარიზაციის მაღალი ხარისხი იმაში გამოიხატება, რომ

საზოგადოებას ერთპიროვნულად არ აურჩევია კონკრეტული პარტია. მიუხედავად „ქართული ოცნების“ მხარდამჭერთა სიმრავლისა, ნაციონალური მოძრაობა კვლავაც გამოირჩეოდა სტაბილური ამომრჩევლის საკმაოდ მაღალი მხარდაჭერის ხარისხით.

გარდა ეკონომიკური მდგომარეობისა, საზოგადოება ასევე დაყოფილია განათლების დონის მიხედვით. ეს ორი ელემენტი იწვევს სოციალურად მკვეთრ პოლარიზაციას, შესაბამისად, განაპირობებს საზოგადოებაში თითოეული ჩვენგანის სტატუსს და თავისდაუნებურად მიგვაკუთნებს სხვადასხვა ინტერესთა ჯგუფებს. განათლების დონე განსაზღვრავს საზოგადოების პოლიტიკურ აქტიურობასა და სამოქალაქო კულტურის დონეს. ხშირად უთქვამთ, რომ საზოგადოება იღებს იმას, რასაც იგი იმსახურებს და ირჩევს. როგორც შვილი ემსგავსება თავის მშობელს, ასევე პოლიტიკური ძალები ემსგავსებიან იმ საზოგადოებას, რომლის წიაღშიც ისინი განვითარდნენ. ხალხი, რომელიც მუდმივად ესწრაფვის სოციალურ პრობლემათა მარტივი გადაწყვეტის შესახებ ალტერნატივების მოსმენას სხვადასხვა პოლიტიკური ძალების მხრიდან, იღებენ მარტივ და დასამახსოვრებელ დაპირებას, რომლის განხორციელებაც გადასახადების ან ფასების გაზრდის გარეშე შეუძლებელი იქნება.

1990-იანი წლების დასაწყისში განვითარებული მოვლენების დროს, მიუხედავად საზოგადოების რთული სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობისა, ხალხი ეროვნული გრძნობებით იყო შეპყრობილი და გაერთიანებული, რის გამოც სოციალურ პოლარიზაციას თავი არ უჩენია, თუმცა მძაფრი იყო პოლიტიკური პოლარიზაცია. უკვე დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ეროვნული სუვერენიტეტის შენარჩუნების საკითხი უკანა პლანზე გადავიდა და წინ წამოიწია ხალხისათვის პირველადი მნიშვნელობის პრობლემებმა, როგორებიც იყო უმუშევრობა, ეკონომიკური სიდუხჭირე, სიღარიბე როგორც ფიზიკური, ისე სულიერი. ამის გამო სულ უფრო იმატა დაპირისპირებებმა. როგორც ეს უნგრეთში მოხდა, დემოკრატია საზოგადოების უმეტესობისათვის ასოცირდებოდა სიმდიდრესთან, რადგან ხალხი ხედავდა დასავლური დემოკრატიების სიმდიდრეს, ხოლო ვინაიდან საქართველოში დემოკრატიული სახელმწიფოს შექმნის მისწრაფებამ ვერ შეძლო საზოგადოების გამდიდრება, ამან

სოციალური უკმაყოფილება გაზარდა, რასაც შემდგომში მოჰყვა პროტესტის დიდი ტალღა და მთავრობათა სწრაფი ცვლილება.

ვარდების რევოლუციამ საზოგადოება ეკონომიკურ განვითარებასა და მაღალი სოციალური სტანდარტების ჩამოყალიბებაში დაარწმუნა და ამ მიზნით, სხვადასხვა ამოცანების გატარებას დაპირდა, თუმცა ხელისუფლებაში ყოფნის ერთი წლის თავზე ჩატარებული გამოკითხვის მეშვეობით მტკიცდებოდა, რომ საზოგადოების 99,2% შეშფოთებული იყო საქართველოში არსებული სოციო-ეკონომიკური სიტუაციით. ქვეყანაში არსებულ უმთავრეს პრობლემათა ნუსხაში პირველ ადგილს ანიჭებდნენ უმუშევრობას. მიუხედავად, გაუსაძლისი სიდუხჭირისა, 2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდგომ, გატარდა მტკივნეული რეფორმები, ელვისებური სისწრაფით, ეს კი რა თქმა უნდა, კორუფციის აღმოფხვრას ემსახურებოდა, თუმცა ამ რეფორმებმა გამოიწვიეს უამრავი მუშახელის განთავისუფლება სამსახურიდან, რამაც საზოგადოების უკმაყოფილება კვლავაც გაზარდა. საბოლოოდ, ამ ყველაფერს საპროტესტო აქციები მოჰყვა, ხელისუფლების შეცვლის ლოზუნგებით. განსაკუთრებულად დიდი პროტესტი საზოგადოებისა მოჰყვა ძალაუფლების გადამეტების შემთხვევებს კონკრეტული თანამდებობების პირთაგან, როდესაც სანდრო გირგვლიანი სასტიკი წამებით მოკლეს. გარდა ამისა, დაფიქსირდა სხვადასხვა შემთხვევებიც, რამაც საბოლოოდ, ხალხის მრისხანება და გრძელვადიანი პროტესტის ტალღა გამოიწვია, რომელიც ხელისუფლებამ ჩაახშო, რითაც თავისი ლეგიტიმურობა დაკარგა. ხალხის მიერ არჩეულმა მთავრობამ, ხალხისავე მიერ მინიჭებული მანდატით, სისხლში ჩაახშო განსხვავებული აზრი. უკვე 2012 წელს საზოგადოებაში დაგროვებული უკმაყოფილების პიკი ციხეში განვითარებულმა მოვლენებმა გამოიწვია, რამაც დააჩქარა დემოკრატიული სახელმწიფოს ერთპიროვნული მმართველობის პრეცედენტის შეცვლა, ახალი პოლიტიკური ძალით, რომელმაც სწორედ ციხეში განვითარებული მდგომარეობა გამოიყენა ხალხის მხარდაჭერის გასაზრდელად და ძალაუფლების სათავეში მოსასვლელად. ციხის კადრების გამოქვეყნება, დამთრგუნველი, თუმცა შეიძლება ითქვას, რომ სწორი პოპულისტური გათვლა იყო, მმართველი „ბოროტების“ მოსპობისათვის. ახალი პარტია მოდიოდა, ახალი დაპირებებით, ნათელი მომავლის იმედითა და თავისუფლებისა და ადამიანთა უფლებების დაცვის გარანტიებით, რამაც ქართულ

საზოგადოებაში, სოციალურ და ეკონომიკურ პროგრამასთან ერთად დიდი კმაყოფილება და სიმპათია გამოიწვია, შესაბამისად კი, მხარდაჭერით უზრუნველყო ახალი პარტია, პოპულარული ლიდერით, რომლის დამსახურებებზეც ხალხის წინაშე ყოველი მეორე ადამიანი საუბრობდა.

დღესაც, საზოგადოების უმრავლესობისათვის, რომელსაც შეადგენს ღარიბი და უბრალო ხალხი, მნიშვნელოვანია სხვადასხვა პარტიებისა თუ ლიდერების მიერ, ამომრჩევლის კონკრეტული სეგმენტებისათვის სხვადასხვა მნიშვნელოვანი საკითხების განხილვა და ყურადღების გამახვილება. სწორედ ამიტომ, პოლიტიკურ დღის წესრიგში დგება ისეთ პრობლემათა გადაწყვეტისათვის საჭირო ალტერნატივების ძებნა, როგორცაა უმუშევრობა, სხვადასხვა სოციალური პრობლემები, დახმარება ომის ვეტერანთათვის, ჯანმრთელობის დაზღვევა და ა.შ. დღესდღეობით, პოლიტიკური დღის წესრიგიდან უკანა პლანზე გადაინაცვლა დაკარგული ტერიტორიების დაბრუნებამ, თუმცა თუ ფოკუს-ჯგუფს ჩავუღრმავდებით, შესაძლოა გამოიკვეთოს ფაქტი, რომ საზოგადოების დიდი ნაწილი ყურადღებას აქცევს პარტიების მიერ ქვეყნის დაკარგული ტერიტორიების შესახებ ნათქვამსა და დაპირებულს, ვინაიდან მათთვის დღემდე დიდი ტკივილის მომგვრელია არსებული მდგომარეობა, თუმცა უშუალოდ არჩევნების შემდეგ მიცემული დაპირების განხორციელების ეტაპებსა და პროცესს აღარავინ აკონტროლებს. მოსახლეობისათვის პროტესტის გამოთქმის მიზეზი და საბაზი, კვლავაც შეიძლება ეკონომიკური მდგომარეობა, სოციალური საკითხები და სოციალური პრობლემატიკის ირგვლივ მიცემული დაპირების განუხორციელებლობა შეიძლება გახდეს.

3.3. ქართული პოლიტიკური პარტიების საარჩევნო დაპირებები და პოპულიზმი: დამოუკიდებლობიდან დღემდე

საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ზვიად გამსახურდიამ თავის გარშემო გააერთიანა მომხრე პარტიათა ბლოკები და დაიწყო სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობის, კეთილდღეობისა და ევროპული, დემოკრატიული მომავლისაკენ სწრაფვა. როგორც პოპულისტურ გამოსვლასა და პოპულისტ ლიდერებს შეშვენით, ზვიად გამსახურდიას გამოსვლები ქარიზმატული, ეროვნული სულისკვეთებით სავსე, თუმცა ზედაპირული და ამავედროულად, განსახორციელებლად რთული იყო. ზვიად გამსახურდია მიზნად ისახავდა ეროვნული სუვერენიტეტისა და საზღვრების გაძლიერებას, ინტეგრაციული საკითხების წინ წამოწევითა და ხელის შეწყობით, რეგიონში მშვიდობის შენარჩუნებით, ასევე სხვადასხვა დემოკრატიული ინსტიტუტების მშენებლობითა და გამყარებით. იგი მიზნად ისახავდა საერთაშორისო ურთიერთობების განვითარებას და მნიშვნელოვანი ორგანიზაციების წევრობას. მის პროგრამაში წარმოდგენილი დაპირებები კარგად შეფუთული, მაგრამ შესასრულებლად რთული და ძირეულ საკითხებზე შეუთანხმებელი დარჩა.

სოციალურ-ეკონომიკურ, პოლიტიკურსა და კულტურულ ცვლილებებს რეორგანიზაცია და სასიცოცხლო ძალების შექმნა/ აღდგენა სჭირდებოდა. დღის წესრიგში იდგა სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის საკითხები, რის გამოც სოციალური და ეკონომიკური თემატიკა უკანა პლანზე იწევდა, თუმცა ამავე დროს ხალხის უკმაყოფილების ტალღას აგროვებდა. ზვიად გამსახურდია ხალხის სიმპათიების შექმნას ეროვნულთან და მგზნებარე გამოსვლებთან ერთად, ახერხებდა რელიგიური ტიპის გამოსვლებით, რომელიც საზოგადოებაში მეტი ნდობის საშუალებას იძლეოდა.

უკვე 2003 წლის შემდეგ პოპულიზმის ზრდა საარჩევნო პროცესებში მხოლოდ და მხოლოდ დაპირებებმა კი არ განაპირობა, არამედ მარკეტინგულმა და პროპაგანდისტულმა საშუალებებმა. ყურადღება გადატანილი იყო საარჩევნო კამპანიის ამერიკულ მოდელზე, რომლისთვისაც ლიდერზე, მის თვისებებზე, ოჯახზე, მოღვაწეობაზე, პოლიტიკურ წარსულსა და კომპეტენციებზე აპელირება წარმატების განმაპირობებელი ფაქტორი იყო. მიხეილ სააკაშვილისა და ერთიანი ნაციონალური მოძრაობისათვის პრიორიტეტულ ნუსხათა სიაში კორუფციის

მოსპობა იყო საჯარო საქმიანობის ნებისმიერ დონეზე. წინასაარჩევნო პროცესში ხშირი იყო პოპულისტური ქმედებები როგორც ლიდერის, ისე პარტიის სხვადასხვა წევრების მხრიდან. მაგალითად, ყველაზე მეტად პოპულისტური ქმედება უბრალო ხალხის გაჭირვებაზე ატირებული პარტიის ლიდერის დაფიქსირება იყო. გარდა ამისა, უმუშევრობის პრობლემით საზოგადოების ინტერესი, თავისთავად განაპირობებდა პოლიტიკურ პარტიათა ამ საკითხით დაინტერესების დონეს. შესაბამისად, ისინი მარტივად იტყოდნენ, რომ აშენდება 100 საავადმყოფო, 100 ქარხანა და დასაქმდება უამრავი ადამიანი, თუმცა ეს დაპირებები მხოლოდ წინასაარჩევნოდ იყო პოპულარული და საზოგადოებას ისიც ხშირად ახსოვს, თუ როგორ გაუხსნიათ საზოგადოებისა და მედიის დასანახად ესა თუ ის ქარხანა, ხოლო შემდეგ საჭირო აღჭურვილობისა თუ რესურსების გამო დაუხურავთ.

რაც შეეხება 2012 წლის მოვლენებს, რის შედეგადაც ახალი პოლიტიკური ძალა მოვიდა ხელისუფლების სათავეში, მათ გამოყვეს თავიანთ პროგრამაში ისეთი მნიშვნელობის საკითხები, როგორებიც სოფლის მეურნეობის წინ წამოწევა იყო, თუმცა მისი დაფინანსების საკითხი კონკრეტული რაოდენობის თანხით უკვე პოპულისტური განაცხადია. გარდა ამისა, ყოველი კამპანიისას, თითოეული პოლიტიკური პარტიისა და ლიდერის მნიშვნელოვან სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენს ხელფასებისა და პენსიების ზრდის დაპირება, რომელსაც ღარიბი მოსახლეობა ყველაზე მეტად აქცევს ყურადღებას. ბოლო დროის უმნიშვნელოვანესი ინიციატივა იყო მთიან სოფლებში ხალხის დარჩენისა და სამეურნეო საქმიანობისათვის წასახალისებელი ბენეფიტები.

გარდა ამისა, ყველა დროისა და ყველა პარტიის პოლიტიკურ პროგრამაში უმნიშვნელოვანეს როლს სოციალური, ეკონომიკური და ჯანდაცვის პროგრამების ახალი ინიციატივებით დატვირთვა წარმოადგენს და შესაბამისად, გაუმჯობესებული პირობების შემოთავაზება. უმნიშვნელოვანესი პროგრამა იყო, ცხოვრება C ვირუსის გარეშე, რომელიც პოპულისტურად ჟღერდა, თუმცა მისი იმპლემენტაცია წარმატებით განხორციელდა.

საბოლოოს უნდა ითქვას, რომ რაც უფრო მეტად იმატა საზოგადოებაში სოციალურმა და პოლიტიკურმა პრობლემებმა, მით უფრო მნიშვნელოვანი გახდა

პოლიტიკური წრეებისათვის საზოგადოებისათვის საინტერესო პრობლემათა შესახებ ალტერნატივების შეთავაზება. საბოლოოდ კი, სწორედ ეს პრობლემები იწვევს დიფერენცირებულ და პოლარიზებულ საზოგადოებას, რომელთა მხარდაჭერის მოსაპოვებლად, პოლიტიკურ ლიდერებსა და პარტიებს უწევთ ბევრჯერ არარეალური და განსახორციელებლად რთული, თუმცა საზოგადოებაში პოპულარული დაპირებებით წარდგენა.

IV თავი: შედეგების ანალიზი

4.1. ქართული და ევროპული გამოცდილების შედარებითი ანალიზი

ნაშრომში, ქართული და ევროპული გამოცდილების შედარება იწყება დამოუკიდებლობის მოპოვების დროიდან. ამ პერიოდის გამორჩეული ლიდერები იყვნენ საქართველოში ზვიად გამსახურდია და პოლონეთში, სოლიდარობის ლიდერი, ლეხ ვალენსა. ორივე პოლიტიკოსი გამოირჩეოდა ქარიზმატულობით და საზოგადოების უმრავლესობაში ნდობის უმაღლესი ხარისხით. მათი რიტორიკა ეროვნული პათოსით იყო განმსჭვალული და ორივე შემთხვევაში მიმართული იყო საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ, ორივე მათგანი პრივატიზაციის ფენომენს აღიარებდა და დემოკრატიული განვითარებისაკენ მიისწრაფოდა. ამ პერიოდისათვის, ორივე ქვეყანაში მკვეთრად იდგა სახელმწიფო მმართველობის ფორმის, დემოკრატიისა და კეთილდღეობისაკენ სწრაფვის საკითხი. ამ დროის ქარიზმატულ ლიდერთა მთავარი მიმართულება, რელიგიისა და ტრადიციების გამოყენების მეშვეობით მხარდაჭერის მოპოვება იყო. საქართველოში, ისევე, როგორც პოლონეთში, აღნიშნულ პოპულისტ ლიდერთა ხელისუფლებაში მოსვლამდე, აქტიურად იდგა საპრეზიდენტო არჩევნების ჩატარების საკითხი. ორივე ქვეყანაში, მიუხედავად, ძლიერი ოპოზიციური ძალების არსებობისა, რომლებიც იდეოლოგიურად განსხვავდებოდნენ და პრინციპულ, ძირეულ საკითხებზე ჰქონდათ არჩევნებში სწორედ ამ ორმა ლიდერმა გაიმარჯვა. ამის შემდეგ უშუალოდ დაიწყო მუშაობა რიგ სოციალურ, ეკონომიკურ, პოლიტიკური და კულტურული სახის პრობლემებზე. რაც ყველაზე მთავარია, საქართველოში მიმდინარეობდა მუშაობა ახალი კონსტიტუციის პროექტზე, რომელიც განახლდებოდა საბჭოთა 1978 წლის კონსტიტუციის საფუძველზე. ამ პერიოდისათვის, პოლონეთშიც, ლეხ ვალენსა, ძალაუფლების გაფართოებაზე ფიქრობდა და შესაბამისად, მოქმედებდა.

შემდეგი მნიშვნელოვანი ეტაპი, საქართველოში პოპულიზმის განვითარებისა, შედარებულია ავსტრიასთან, რომელიც ცენტრალური ევროპის უმნიშვნელოვანესი სახელმწიფოა. ჰაიდერის პოპულიზმი შესაძლოა შედარებულ იქნას მიხეილ სააკაშვილის პოპულიზმთან, რომლისთვისაც ყოველთვის და ყველა სიტუაციაში შესაძლებელი შეიძლება ყოფილიყო ყურადღების ცენტრში ყოფნა და გარდა ამისა, ჰაიდერის მსგავსად, პოლიტიკური პარტიებისა და სხვა ინსტიტუტებისადმი ნაკლები მნიშვნელობის მინიჭება და ერთპიროვნულად გადაწყვეტილებების მიღება მთავარი პრობლემაა მსგავსი ლიდერებისა, რომელთათვისაც საკუთარი აზრი,

ინსტიტუტებზე მნიშვნელოვანია. ამ პერიოდის საქართველოს და ავსტრიის მთავარი მსგავსება მემარჯვენე, აგრესიული პოპულიზმის არსებობაში მდგომარეობს. მიხეილ სააკაშვილი, ისევე როგორც ჰაიდერი პოლიტიკური მოღვაწეობის დასაწყისში დიდი წარმატებით სარგებლობდნენ და საზოგადოების მაღალი მხარდაჭერის მაჩვენებლით, თუმცა მათმა სურვილმა უსაზღვროთ ემართათ და ერთპიროვნულად, გადაეწყვიტათ არამარტო საკუთარი პარტიის, არამედ საზოგადოების ბედი, საპირისპიროდ შემოუტრიალდა ორივე ლიდერს. ძალაუფლებისა და ხელისუფლების გადამეტების სხვადასხვა მაგალითებმა, ორივე ლიდერის დასასრულის დასაწყისი განაპირობა. საბოლოოდ, მათი პოპულარობა სწორედ საზოგადოებამ მოსპო, ისევე როგორც საზოგადოებამ განაპირობა.

4.2. სიღრმისეული ინტერვიუებისა და ფოკუს ჯგუფების ანალიზი

ნაშრომის ფარგლებში ჩატარდა ორი ფოკუს ჯგუფი და რამდენიმე ინტერვიუ. რა თქმა უნდა, კვლევის შედეგები გავრცელებულია მხოლოდ გამოკითხულ მოსახლეობაზე და მას არ აქვს პრეტენზია რეპრეზენტატულობაზე. ჩატარებულმა ფოკუს-ჯგუფმა დაადასტურა კონკრეტული პოლიტიკური პარტიებისადმი მიკუთვნებულობის მაღალი ხარისხის არსებობა. შეიძლება გამოითქვას მოსაზრებაც, რომ რაც უფრო მეტად აწუხებს მოსახლეობას სოციალური პრობლემები, მით უფრო მეტად არის დაინტერესებული მისი გადაწყვეტით, შესაბამისად, მონაწილეობას იღებს სხვადასხვა პოლიტიკურ აქტივობებში. ჩატარებულ ფოკუს-ჯგუფში აღმოჩნდნენ ადამიანები, რომლებიც არა მხოლოდ არჩევნებზე მისვლით გამოხატავენ თავიანთ პოლიტიკურ აქტივობას, არამედ კონკრეტული პარტიების აქტიური წევრობით, საპროტესტო აქციებში მონაწილეობითა და წინასაარჩევნო პერიოდში აგიტაციით.

ფოკუს-ჯგუფი, რომელიც კვლევის ფარგლებში ჩატარდა სოციალურად დაუცველ ადამიანებთან, აშკარად წარმოადგენს ხაზგასმას იდეისა, რომ სოციალურ,

ეკონომიკურ და კულტურულ პრობლემებზე დაყრდნობით წარმოქმნილი მკვეთრი სოციალური პოლარიზაცია, განმაპირობებელი ფაქტორია პოლიტიკაში პოპულიზმის ზეგავლენის ზრდისა. ფოკუს-ჯგუფში მონაწილეთა უმრავლესობისათვის პრიორიტეტულია, სოციალური პრობლემების გარშემო პარტიებისა და ლიდერების ფოკუსირება, განსაკუთრებით წინასაარჩევნო პერიოდში. პენსიებისა და ხელფასების გაზრდის, ჯანდაცვისა და სოციალური პროგრამების გაუმჯობესების შესახებ დაპირება მათში უდიდეს სიმპათიას იწვევს და მხარდასაჭერად განაწყობს.

რაც შეეხება მეორე ფოკუს ჯგუფს, იგი ჩატარდა საშუალო შემოსავლების მქონე ადამიანებთან, იმ განსხვავების დასადგენად, რასაც განათლებისა და შემოსავლის დონე ანიჭებს სოციალურად დაუცველ ფენებთან შედარებით. საშუალო შემოსავლების მქონე ადამიანებთან ფოკუს ჯგუფის ჩატარება გამომდინარეობდა იმ იდეიდან, რომლის მიხედვითაც საქართველოში ან არსებობენ მდიდრები და ან არსებობენ ღარიბები. ჩატარებულმა ფოკუს-ჯგუფმა აჩვენა, რომ საშუალო შემოსავლების მქონე ადამიანებიც იცნობენ იმ პრობლემებს, რომელშიც ცხოვრება სოციალურად დაუცველებს უწევთ, ასევე მათაც აწუხებთ სხვადასხვა საკითხები და ექცევიან, ასევე რიგი ჯანდაცვის თუ სოციალური პროგრამების მოქმედების არეალში. ამ ჯგუფში შემავალი ადამიანები საუბრობენ არა მხოლოდ სოციალურ პრობლემებზე, ხელფასების და პენსიების ზრდაზე, არამედ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების შესაძლებლობებზე. ორივე ფოკუს-ჯგუფში მონაწილე ადამიანები თვლიან, რომ საზოგადოებაში არსებობს როგორც სოციალური, ისე პოლიტიკური პოლარიზაცია, რომელსაც პოლიტიკური ლიდერები და პარტიები, პოლიტიკური თანამდებობების დასაკავებლად იყენებენ. ზოგადად, სწორედ არსებული სიტუაცია განაპირობებს საზოგადოების პოლარიზებას სხვადასხვა ჯგუფებად. წინასაარჩევნო პერიოდში კი ეს ადამიანები,

გარდა ფოკუს-ჯგუფებისა, ნაშრომის ფარგლებში ჩატარდა სიღრმისეული ინტერვიუები, რომელიც სოციალურად დაუცველი ფენებისაგან განსხვავებით საშუალო და მაღალი ფენის წარმომადგენლებთან ჩავატარე. აღსანიშნავია ის, რომ ეკონომიკური სტატუსი ამა თუ იმ ადამიანისა შესაძლოა სრულებით არ ასახავდეს მის ადეკვატურობას, რიგ მნიშვნელოვან საკითხთან დაკავშირებით. აღსანიშნავია

ისიც, რომ ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეები ბევრად უფრო გახსნილები იყვნენ და მზაფდყოფნაში, ეპასუხათ ნებისმიერი კითხვისათვის. რაც შეეხება სიღრმისეულ ინტერვიუებს, მიუხედავად ანონიმურობის შეთანხმებისა, რამდენიმე მათგანმა თავი აარიდა სრულებით უწყინარ შეკითხვებზე პასუხს, გარდა ამისა, ხშირად იყო პასუხი, რომ რეალობა შორსაა, როგორც არსებული კითხვარისაგან, ისე ყველასთვის ნაცნობი რეალობისაგან. სიღრმისეული ინტერვიუს მონაწილეები ისევე ნაკლებად არიან პოლიტიკურად აქტიურები, რაშიც არჩევნებში მონაწილეობაც კი გამოირიცხება, როგორც სოციალურად დაუცველები აქტიურნი. რაც შეეხება, შეკითხვებზე პასუხის გაცემისგან თავის შეკავება შესაძლოა მათი დაინტერესებით იყოს გამოხატული კონკრეტული საკითხის მიმართ. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ საზოგადოების მდიდარი ფენებს უფრო მეტი აქვთ დასაკარგი, ვიდრე უბრალოდ მოსახლეობას, რომელიც გულლიად ისაუბრებს ნებისმიერ პრობლემაზე, განსხვავებით მდიდარი ადამიანისაგან, რომელიც იმ დონეზე ერთვება პოლიტიკურ პროცესში, რა დონეზეც ეს მის საქმიანობას სჭირდება და იმ დონეზე, იჭერს ურთიერთკავშირს მთავრობასთან, რა დონეზეც იგი მისგან ელის რაიმე ტიპის შეღავათსა თუ წახალისებას.

დასკვნა

საბოლოოდ, დასკვნის სახით შესაძლოა ითქვას ის, რომ კვლევამ საინტერესო შედეგები დააფიქსირა. ნაშრომის საწყის ეტაპზე დასახელებული ჰიპოთეზა, რომ რაც უფრო მეტია საზოგადოების სოციალური პოლარიზაცია მით უფრო იზრდება პოპულიზმის როლი პოლიტიკაში, უმეტესწილად მართლდება, თუმცა შეუძლებელია სოციალური პოლარიზაციის განხილვა ცალკე აღებულ სოციალურ მოვლენად ანუ ფენომენად, რომელმაც შესაძლოა დამოუკიდებლად განაპირობოს რაიმე ტიპის პოპულიზმის ზრდა. სოციალურ პოლარიზაციას, საწყის ეტაპზე იწვევს განსხვავებული ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და პოლიტიკური სიტუაცია.

ნაშრომის თეორიული ნაწილისა და ევროპული გამოცდილების შესწავლით, ნაშრომისათვის ჩამოყალიბდა სწორი და თანმიმდევრული ბაზა, რომლის მეშვეობითაც შევისწავლე საქართველოში არსებული პოპულიზმის ფენომენის კავშირი საზოგადოების სოციალურ პოლარიზაციასთან. კვლევის პრაქტიკულმა ნაწილმა აჩვენა საზოგადოების შემადგენელი კონკრეტული ჯგუფისა და ადამიანების დამოკიდებულებები, განწყობები ნაშრომისათვის საინტერესო კითხვებსა და საკითხებზე.

საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ ნაშრომში აღნიშნული ვარაუდი, რომ საზოგადოების სოციალური პოლარიზაცია ზრდის პოპულიზმის როლს, გამართლებულია, თუმცა აღსანიშნავია ისიც, რომ თავად სოციალურ პოლარიზაციას წინმსწრებ ცვლადად შესაძლოა უამრავი სახის პრობლემა ან საკითხი განაპირობებდეს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Albertazzi, D. & McDonnell, D.(2008). *“Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy”*.Palgrave Macmillan.

2. Agh. Attila, "The Socio-Economic Crisis and Social Polarization in Hungary: The Paradoxes of the European Integration Process", in Sonja Schüller (ed.) *Politische Kultur in (Südost-) Europa*, Munich: Verlag Otto Sagner, pp. 59-85
3. Acemoglu, Daron, Georgy Egorov and Konstantin Sonin. 2011. 'A Political Theory of Populism,' *NBER Working Papers 17306*, National Bureau of Economic Research, Inc.
4. Akkerman, A., Mudde, C., Zaslove, A. (2014). How Populist are People? Measuring Populist Attitudes in Voters. pg.1326.
5. Arditi, Benjamin. 2004. Populism as a Spectre of Democracy: A Response to Canovan. *Political Studies*. Vol. 52, pp. 135–143.
6. Barr, Robert R. 2009. 'Populists, Outsiders and Anti-Establishment Politics', *Party Politics*, Vol.15 (1), pp. 29–48.
7. Betz, H. G.(2002). "Exclusionary Populism in Austria, Italy and Switzerland". Akademie für internationale politik des renner instituts.
8. Canovan, Margaret. 2002. 'Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy', in: Meny, Yves and Yves Surel (eds.), *Democracies and the Populist Challenge*. New York: Palgrave, pp. 25-44.
9. Cohn, N.(2014. 12 June). "Polarization is Dividing American Society, Not Just Politics". *New York Times*. web-page: http://www.nytimes.com/2014/06/12/upshot/polarization-is-dividing-american-society-not-just-politics.html?_r=0 (last seen: 29.11.2016).
10. Dahl, R. A. (1998). "On Democracy". New Haven: Yale University Press.
11. Drake, P. (1982). Conclusion: Requiem for Populism? In *Latin American Populism in Comparative Perspective*. ed. M. L. Conniff. Albuquerque. University of The New Mexico
12. Filc, Dani. 2010. *The Political Right in Israel: Different Faces of Jewish Populism*. London: Routledge
13. Gidron, N., Bonikovski, B., "Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda". Harvard University. Weatherhead Centre for International Affairs. No.13-0004
14. Hamnet, C., (1994). Social Polarisation in Global Cities: Theory and Evidence. *Urban Studies*. Vol. 31. No. 3. pp. 401-424. web-page: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.836.1230&rep=rep1&type=pdf> (Last seen: 27 January, 2017).
15. Ionescu, G., Gellner, E. (1969). *Populism: Its meanings and National Characteristics*. New York: Macmillan.

16. Jansen, Robert S. (2011). 'Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism'. *Sociological Theory*, 29(2), pp. 75–96.
17. Kazin, Michal. 1995. *The Populist Persuasion: An American History*. Ithaca: Cornell University Press.
18. Keefer, P., & Knack, S., (2002). "Polarization, politics and property rights: Links between inequality and growth." Netherlands. Kluwer academic publisher. pg: 127-154.
19. Lavanga, C. (2017). Pope warns That Rising Populism Could Produce a New Hitler. *NBC News*. web-page: <http://www.nbcnews.com/news/europe/pope-warns-rising-populism-could-produce-new-hilter-n710681> (Last seen: 27 January.2017)
20. Madrid, R. L. 2008. 'The rise of ethnopopulism in Latin America'. *World Politics*, Vol. 60(3), pp. 475–508.
21. Masahiro, K. (2013). Populism as Rhetorical Politics in Britain and Japan: 'Devil take the hindmost'. University of Ritsumeikan. pg.121. (Last seen: 06.01.2017). web-page: <http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr30/kobori.pdf>
22. Mudde, C., Kaltwasser, R.C., (2012). Exclusionary vs Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America
23. Mudde, C. (2004). *The Populist Zeitgeist*. Government and Opposition LTD
24. Mudde, C. (2001). "In the Name of Peasantry, the Proletariat and the People: Populism in Eastern Europe". *East European Politics & Societies*. Uploaded on 24/12/2014
25. Panizza, Francisco. 2005. *Populism and the Mirror of Democracy*. London: Verso.
26. Pappas, Takis S. 2012. 'Populism Emergent: A framework for analyzing its contexts, mechanics, and outcomes'. *EUI Working Papers*, RSCAS 2012/01.
27. Palonen, E. (2009). "Political Polarisation and Populism in Contemporary Hungary". *Parliamentary Affairs*. Vol. 62., No., 2., Pg. 318-334
28. Roberts, Kenneth M. 2006. 'Populism, Political Conflict, and Grass-Roots Organization in Latin America'. *Comparative Politics*, Vol. 38 (2), pp. 127-148
29. Roberts, Kenneth. 2010. 'Latin America's Populist Revival', *SAIS Review*. Vol. 27 (1), pp. 3-15.
30. Lepper, A. (2005). "Czas Barbarzy?" *ców: Depo*
31. Salehi, Djavad., (2007). *Poverty, Inequality, and Populist Politics In Iran*. Department of Economics. Virginia Tech.

32. Sartori. G, Sani.G,(1983). “*Polarization, Fragmentation and Competition in Western Democracy*”. *Wester European Party Systems*. pg:307-340
33. Taggart, Paul. 1995. ‘New populist parties in Western Europe’. *West European Politics*, Vol. 18(1), pp. 34–51.
34. Taggart, Paul. 2000. *Populism*. Buckingham: Open University Press.
35. Urbinati, Nadia. 1998. ‘Democracy and Populism’. *Constellations*, Vol. 5(1), pp. 110–124.
36. Woo, J., (2002). Social Polarization, Industrialization, and Fiscal Instability: Theory and Evidence. Economic Department, Kellstadt Business School, DePaul University, 1 East Jackson Boulevard, Chicago, IL, 60604. USA. Elsevier. Web-page: <http://fac.comtech.depaul.edu/jwoo1/research/woo2.pdf> (Last seen: 27 January, 2017).
37. Wessel.T. ( ) “*Inequality and social polarization – explanatory frameworks*”.Dep.of Sociology and Human Geography. University of Oslo. P.O.Box 1096 Blindern, 0317 Oslo, Norway
38. Weyland, K. (1999). “Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe.” *Comparative Politics*31, no. 4, pg: 379-401
39. Wysocka, O., (2009). “Populism in Poland: Iv/visible Exclusion”. *IWM Junior Visiting Fellows Conferences*. Freeman., Vienna., Vol: 26. web-page: <http://www.iwm.at/publications/5-junior-visiting-fellows-conferences/vol-xxvi/populism-in-poland/> (Last seen: July. 11. 2017)
40. WDI(2016)”GINI Index(World Bank Estimate).”web-page: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators> (Last seen:13 July, 2017)

Iv.Javakhishvili Tbilisi State University

Kristine Kapianidze

**Polarization of Society as a Causing Factor for Growth of the Populism:
The Example of Georgia**

**The Master of Work is Implemented for Obtaining the Master's Degree of
Political Sciences**

The Course Instructors: Associated Professor Salome Dundua

Doctor of the Political Sciences Giorgi Melikidze

Tbilisi, 2017

დანართი 1

კითხვარი:

ინტერვიუს მიზანია საზოგადოების სოციალური და პოლიტიკური პოლარიზაციის კავშირის დადგენა პოპულიზმის ზრდასთან ქართულ პოლიტიკაში.

1. დემოგრაფიული შეკითხვები

- ა) სახელი, ასაკი, პროფესია, საცხოვრებელი...
- ბ) ოჯახის თვიური შემოსავალი: 1. 0-500; 2. 501-1000; 3. 1001-1500; 4. 1501-2000; 5. 2001- ზევით.
- გ) გთხოვთ გვესაუბროთ მიღებული განათლების შესახებ.
- დ) გთხოვთ გვითხრათ თქვენი ოჯახური მდგომარეობის შესახებ.

2. ქცევითი შეკითხვები

- ა) ხართ თუ არა პოლიტიკურად აქტიური? რაში გამოიხატება თქვენი პოლიტიკურად აქტიურობა?
- ბ) ყოფილხართ თუ არა რომელიმე პოლიტიკური პარტიის წევრი?
- გ) ხართ თუ არა რომელიმე პოლიტიკური პარტიის სტაბილური ამომრჩეველი?
- დ) ხმის მიცემის დროს რას უფრო მეტად ითვალისწინებთ პარტიის იდეოლოგიას თუ ლიდერების მიმართ დამოკიდებულებას?
- ე) ეცნობით თუ არა პოლიტიკურ პარტიათა პროგრამებს?
- ვ) რა ტიპის დაპირებას ანიჭებთ უპირატესობას გადაწყვეტილების მიღებისას?
- ზ) მონაწილეობთ თუ არა პოლიტიკაში მიმდინარე სხვადასხვა პროცესებში?
- თ) რას მოიცავს თქვენი ჩართულობა?
- ი) რომელი ინფორმაციის საშუალებას ანიჭებთ უპირატესობას/რომელს ენდობით? (ტელევიზია, რადიო, ინტერნეტი, გაზეთები)
- კ) რა ელემენტს/ელემენტებს გამოყოფდით საარჩევნო კამპანიისას, რომელიც თქვენთვის უპირატესი მნიშვნელობისაა და რომელიც გიბიძგებთ სწორედ კონკრეტულ პიროვნებას მისცეთ ხმა?
- ლ) თქვენს გარშემო ამომრჩეველები გადაწყვეტილების მიღებისას რას აქცევენ უდიდეს ყურადღებას?(პროგრამა, პარტიული პლატფორმა და იდეოლოგია, ლიდერები, გამოსვლების მიმზიდველობა).

3. განწყობითი შეკითხვები

- ა) ალბათ ხშირად გაგიგონიათ სხვადასხვა საინფორმაციო საშუალებებიდან სიტყვა პოპულიზმი(ან პოპულისტური). რასთან ასოცირდება ეს სიტყვა თქვენთვის?
- ბ) რომელი პოპულისტური ლიდერია თქვენთვის ცნობილი და კონკრეტულად, რის გამო მიიჩნევთ პოპულისტ ლიდერად?
- გ) ალბათ ხშირად გაგიგიათ, რომ საზოგადოება დაყოფილია სხვადასხვა ჯგუფებად... ეთანხმებით თუ არა ამ მოსაზრებას? (თუ კი განვავრდო ქვემოთ მოცემული შეკითხვები და თუ არა, მაშინ გადავიდე „ზ“ შეკითხვეზე).
- დ) რა კონკრეტული ინდიკატორების მიხედვით დაყოფდით საზოგადოებას?
- ე) არსებობს თუ არა რაიმე სახის დაპირისპირება თქვენს მიერ დაყოფილ საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებს შორის? რა ტიპისაა ეს დაპირისპირება?
- ვ) თქვენი აზრით, პოლიტიკური ლიდერები და პარტიები თავიანთ წინასაარჩევნო პროგრამებში რამდენად ითვალისწინებენ ამ დაყოფას?
- ზ) თქვენი აზრით, რაზე მახვილდება ყურადღება წინასაარჩევნო პერიოდში პარტიებისა და პოლიტ.ლიდერების მხრიდან?
- თ) რა იწვევს ამ ტიპის პრობლემებს/საკითხებს ყურადღების გამახვილებას?
- ი) თქვენი აზრით, რამდენად იდეოლოგიზირებულია საზოგადოება?
- კ) გსმენიათ თუ არა იდეოლოგიური დაპირისპირების საფუძველზე დაწყებული კონფლიქტის შესახებ? იქნებ გაიხსენოთ, კონკრეტული ფაქტი?
- ლ) თქვენი აზრით, საქართველოში მსგავს დაპირისპირებას პოლიტიკური ლიდერები და პარტიები იყენებენ თუ არა საკუთარი პოლიტიკური მიზნებისა და წარმატებისათვის?